

Södertörns högskola | Institutionen för Samhällsvetenskaper
Kandidatuppsats 15 hp | Socialt arbete | 5 terminen 2014
Socionomprogrammet - Socialt arbete med storstadsprofil

Den samhällsfarliga filmjölkskastaren

– En kritisk diskursanalys av synen på de
placerade på Kriminalvårdens
säkerhetsavdelningar

Av: Caroline Darkland & Jennifer Hillblom
Handledare: Arne Ek

Sammanfattning

Syftet med studien är att se hur Kriminalvårdens säkerhetsavdelningar kallade Fenixavdelningarna legitimeras, genom att göra en kritisk diskursanalys av synen på fångarna som placeras där. Vi gör det för att skapa en förståelse för de diskursiva processer som påverkar den kriminalpolitiska utvecklingen. Avsikten var att se till diskursen om de Fenixplacerade i ett dialektiskt förhållande till de institutioner som upprätthåller en särskiljning av fångarna inom fängelsesystemet. Studien är genomförd utifrån en kvalitativ ansats med Faircloughs metod av kritisk diskursanalys utifrån ett socialkonstruktivistiskt förhållningssätt. Den teoretiska ram som används är bland annat Foucaults teorier om den disciplinära makten, Goffmans om stigmatisering samt Maslows psykologiska teorier. Vi belyser även tidigare forskning inom de teoretiska fälten som komplement till teorierna. Resultatet påvisade att de diskursiva formationer som upprätthålls om de Fenixplacerade beskriver denna grupp fångar som särskilda eftersom de betraktas som ”psykiskt störda” och ”samhällsfarliga”. På så sätt legitimeras en disciplinerande isolering och avskildhet av dessa fångar för att kunna föra en nyliberal politik av ”hårdare tag” och strängare straff. Detta står i motsättning till det sociala arbetets mål om att skapa jämlika villkor i samhället.

Titel: Den samhällsfarlige filmjölkskastaren – En kritisk diskursanalys av synen på de placerade på Kriminalvårdens säkerhetsavdelningar.

Författare: Caroline Darkland & Jennifer Hillblom

Nyckelord: Diskurs, kriminalpolitik, Foucault, stigma, de Andra, säkerhetsavdelningar, isolering.

Abstract

The purpose of the study is to see how the “high security”-departments within the prison system in Sweden called “Fenixavdelningarna” are legitimized, by making a critical discourse analysis of the perception of the prisoners placed there. We do it to create an understanding of the discursive processes that affect criminal policy development. The intention was to look upon the discourse concerning this group of prisoners in a dialectical relationship with the institutions that maintains a separation of these prisoners within the prison system. The study was conducted based on a qualitative approach with Faircloughs critical discourse analysis approach based on the ideas of social construction. The theoretical framework used is among others Foucault's theories of disciplinary power, Goffman's theories of stigmatization and Maslow's psychological theories. To complement our theories we add earlier research within this field of knowledge. The results demonstrate that the discursive formations that are maintained on the prisoners placed in these “high security”-departments describes this as certain to other prisoners because they are considered to be "mentally disturbed" and "dangerous to society". Our conclusion is that this is legitimizing a disciplinary isolation and an exclusion of these prisoners in order pursue a neo-liberal policy of "hard on crime" and more severe punishments, and this development contradicts the objectives in social work.

Titel: Den samhällsfarlige filmjölkskastaren – En kritisk diskursanalys av synen på de placerade på Kriminalvårdens säkerhetsavdelningar.

Authors: Caroline Darkland & Jennifer Hillblom

Key words: Discourse, criminal policy, Foucault , stigma, the Other, security departments, isolation/solitary confinement.

Förord

Denna uppsats är författad tillsammans av båda uppsatsförfattarna och det har varit ett gemensamt arbete av textproduktion och analys. Vi vill tacka varandra för ett givande samarbete och för visat tålamod under en tidspressad studieperiod.

Vi även vill tacka vår handledare Arne Ek, Lektor för institutionen för samhällsvetenskaper, för sina tankar och synpunkter under denna arbetsprocess.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1. Syfte och frågeställningar	1
1.2. Bakgrund och tidigare forskning.....	2
1.2.1. Straffrättsstatens frammarsch.....	3
1.2.2. 2000-talets kriminalvård	4
1.3. Problemformulering	6
2. Diskursanalys som metod	7
2.1. Diskursanalytisk teori	7
2.2. Faircloughs metod.....	10
2.2.1. Text	10
2.2.2. Diskursiv praktik.....	10
2.2.3. Social praktik	10
2.3. Insamlingsteknik och urval	11
3. Teoretiska fält och tidigare forskning	12
3.1. Exkludering	12
3.1.1. ”De Andra” och stigmat.....	14
3.1.2. ”De Andra” som psykopater	16
3.2. Disciplinering	18
3.2.1. Disciplinära åtgärder	19
3.2.2. Isoleringens skadeverkningar.....	22
3.3 Teoretisk sammanfattning	23
4. Resultat och analys	24
4.1. Diskursen om Fenixfången	24
4.2. Säkerhetsdiskurs.....	28
4.3. De professionellas diskurs	31
4.4. Motdiskurser	34
5. Slutsats och diskussion	40
5.1. Disciplineringen	41
5.2. Det sociala arbetet.....	43
Referenslista	45
Lagar och propositioner	46
SOU-utredningar	46
JO-protokoll	46
Tidningsartiklar.....	47

1. Inledning

Att de intagna bedöms som farliga och har ”psykisk särart” kan vi inte göra mycket åt. Vi tar dem vi får! Ska någon annan ta dem kanske? säger Kriminalvårdens säkerhetschef Christer Isaksson (Palmkvist 2012).

Citatet ovan visar på den syn som dominerar rapporteringarna i media om de fångar som är placerade på Kriminalvårdens säkerhetsavdelningar, även kallade Fenixavdelningarna. Dessa avdelningar är ett ”fängelse i fängelset” och skiljer sig därigenom från övriga fängelset. För att förstå införandet av avdelningarna och dess betydelse i den kriminalpolitiska utvecklingen belyser vi både teorier och forskning inom detta område, och analyserar detta i förhållande till både Kriminalvårdens och det sociala arbetets mål. Det tycks råda en konflikt mellan den gällande kriminalpolitiska utvecklingen och den behandlingssyn som formuleras i lagtext. Därför vill denna uppsats belysa hur Fenixavdelningarna och de Fenixplacerade särskiljs och beskrivs som annorlunda från övriga fängelset och fångar inom den kriminalpolitiska diskursen, och hur dessa diskurser produceras och reproduceras i media och myndigheter. Syftet är således att finna svar på hur Fenixavdelningarna legitimeras inom den kriminalpolitiska diskursen för att kunna diskutera detta inom ramen för samhällliga maktordningar och sociala processer.

1.1. Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka hur Fenixavdelningarna och Fenixplacerade särskiljs och beskrivs som annorlunda från övriga fängelset och fångar inom den kriminalpolitiska diskursen. Genom att se till detta är syftet således att finna svar på hur Fenixavdelningarna legitimeras inom den kriminalpolitiska diskursen.

Således är våra frågeställningar:

Hur särskiljs Fenixavdelningarna och Fenixplacerade från övriga fängelset och andra fångar inom den kriminalpolitiska diskursen?

Hur legitimeras Fenixavdelningarna i den kriminalpolitiska diskursen?

1.2. Bakgrund och tidigare forskning

I detta avsnitt kommer en bakgrund att presenteras för att ge en kontextuell överblick över den kriminalpolitiska utvecklingen, för att skapa en förståelse över hur de diskurser som undersöks i denna studie. Det ges även en bakgrund till vad Fenixavdelningarna är för typ av avdelningar på Kriminalvårdsanstalterna. En del av denna studies tidigare forskning presenteras under detta avsnitt för att ge en översyn över detta fält, resterande tidigare forskning presenteras under teoriavsnittet som komplement till teorierna.

Säkerhetsavdelningarna på Sveriges kriminalvårdsanstalter med högsta säkerhetsklass kallas Fenixavdelningar. I denna studie kommer vi att benämna dessa avdelningar för Fenixavdelningarna, även om de i text även benämns som säkerhetsavdelningar. Detta eftersom vi inte vill förväxla undersökta avdelningar med andra säkerhetsavdelningar på kriminalvårdsanstalterna. På Fenixavdelningarna placeras fångar som enligt Kriminalvården har störst rymningsrisk, uppvisat misskötsamhet på andra anstalter, eller är de som Kriminalvården finner kan fortsätta begå brottsliga gärningar även under fängelsetiden (SFS 1974:203). På Fenixavdelningarna finns särskilda restriktioner och säkerhetsåtgärder som är högre än på övriga kriminalvårdsanstalter, till exempel beröringsförbud vid besök från anhöriga samt full kameraövervakning av de intagna i allmänna utrymmen.

År 2004 skedde ett antal rymningar av ”högriskfångar” från Kriminalvårdens säkerhetsanstalter vilket blev uppmärksammat i media och grund för en intensiv politisk debatt inom kriminalpolitiken. Detta ledde till införandet av Fenixavdelningarna. Efter rymningarna fick dåvarande socialdemokratiska justitieministern Thomas Bodström utstå mycket kritik från politiska motståndare på högersidan för att landets anstalter inte var säkra nog för att låsa in landets tyngsta brottslingar. Dåvarande regeringen tillsatte flera utredningar om rymningarna, bland dessa finns SOU 2005:6 *Säkert inlåst* och SOU 2005:54 *Framtidens kriminalvård*. I utredningarna beskrivs en översikt av brottsligheten, fängelseintagna och kriminella (SOU 2005:6). Även en slutsats om behovet av en förhöjd säkerhet och ett mer utvecklat säkerhetsarbete, på grund av en beskrivning av brottslingar som farligare och mer resursstarka än förut (SOU 2005:54). Dessa utredningar kom att leda till beslut om att införa en särskild typ av säkerhetsavdelningar på de redan existerande säkerhetsanstalterna Kumla, Hall och Saltvik. Den första togs i bruk år 2009 och dessa har även kommit att kallas ett slags ”superfängelse”, ett ”fängelse i fängelset” och ”superbunkrar”. De senaste åren har kritik riktats i media mot dessa avdelningar, både från kriminalpolitiska forskare och experter, och

från fångar som placerats på dessa avdelningar. Efter detta kom Justitieombudsmannen att granska avdelningarna under 2013.

1.2.1 Straffrättsstatens frammarsch

I Sverige har det skett en markant förändring inom kriminalpolitiken de senaste decennierna. På 1970-talet skedde välfärdsstatens uppbyggnad utifrån ett rättighetsperspektiv, men från 1980-talet och fram till idag har istället ett nyliberalt synsätt framträtt starkast inom denna politiska sfär. Den nyliberala utvecklingen kännetecknas av en kriminalisering av olika typer av sociala problem, en urholkad välfärdsstat med fördjupade ekonomiska klyftor, samt en kriminalpolitik som lett till längre och hårdare typ av straff (Wacquant 2004).

Forskaren och sociologen Loïc Wacquant (2004) har sin utgångspunkt i den kriminalpolitiska utvecklingen, diskursen och fängelsernas roll i denna utveckling. Wacquants forskning beskriver hur kriminaliseringspolitiken mot arbetarklassen i USA har kommit att appliceras i europeisk politik. I denna utveckling menar Wacquant att man omdefinierar statens roll, och politiken förordar ”säkerhet” definierad i rent fysiska termer som statens främsta prioritet, istället för att upprätthålla välfärden (Wacquant 2004:23). Man tar hjälp av polis och kriminalvård för att komma tillrätta med social problematik, vilket innebär hårdare tag, repressiva insatser mot ungdomsbrottslighet, ökade anslag till polisen, längre och strängare typ av fängelsestraff och en ökad kontroll och övervakning av medborgarna. Allt detta motiveras med tal om ”ökad brottslighet”, en ”ny slags brottslighet” och ”fler tungt kriminella” som bildar en överordnad diskursformation (Wacquant 2004:53). Wacquant lyfter även fram media och journalisters roll, och vetenskapens utformning inom detta område. Även hur det påverkar institutionerna i att reproducera denna diskurs, och om nödvändigheten av denna säkerhetspolitik (Wacquant 2004:50). Denna säkerhetspolitik har bildat en gemensam diskurs över nationsgränserna, och han kallar det för straffrättsstatens frammarsch (Wacquant 2004:62). Den är i högre grad inriktad på ”samhälleligt försvar” mot den ”samhällsfarliga brottsligheten”, än på återanpassning (Wacquant 2004:100). Denna nyliberala diskurs dominerar på hela den politiska skalan och kännetecknar den kriminalpolitiska utvecklingen i Europa. Wacquants forskning är intressant rörande denna studie eftersom det var kravet på ett högre säkerhetstänkande och en ”ny typ av brottslighet” som motiverade införandet av Fenixavdelningarna enligt SOU-utredningar (SOU 2005:6, SOU 2005:54).

Kriminologen Henrik Tham (1996) har i sin tidigare forskning belyst den kriminalpolitiska utvecklingen i Sverige och påvisar en individualisering i hur man ser på orsakerna till brottslighet, samt synen på brottslingen. Den tidigare kriminalpolitiska diskursen från 1970-talet dominerades av en behandlingsideologisk syn inom fängelset, och den tidens diskurs kännetecknades av välfärdsstatens uppbyggnad och en politisk vilja till utökade sociala rättigheter inom ramen för medborgarskapet. Man hade en mer tolerant syn på avvikare och den rådande kriminalpolitiska diskursen innefattade att man även såg brottslingen som ett offer för samhällsordningen, och att orsakerna till kriminalitet fanns på strukturell nivå i samhället på grund av en ojämlig fördelning av samhällets resurser mellan samhällsklasser. Brukarföreningar tog en stor plats i kraven på en mer human syn inom fängelsesystemet vilket ledde till mer öppna anstalter (Tham 1996:96). Kriminalvårdslagen från 1974 beskriver hur fängelsestraffet skulle verkställas. Den betonade människovärdet och aktning för fångens integritet. Synen var att fången skulle förberedas och behandlas för att kunna ”återanpassas” till samhället, samt att skadliga följder under fängelsetiden ska motverkas. Lag (SFS 1974:203) om kriminalvård i anstalt:

1 kap 4 § Kriminalvården i anstalt skall utformas så att den intagnes anpassning i samhället främjas och skadliga följder av frihetsberövandet motverkas. I den utsträckning det kan ske utan att kravet på samhällsskydd eftersättes bör verksamheten från början inriktas på åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. Frigivning skall förberedas i god tid (SFS 1974:203).

Men i början på 1980-talet menar Tham att det uppstod en annan typ av brottslighet som allmänheten inte längre menade skulle omfattas av humanitära värden, och en kriminalpolitisk debatt uppstod som diskuterade behovet av ”hårdare tag”. Synen på brottslingen som offer för rådande samhällsordning försköts då till synen på honom som förövare. Resocialisering av fången får ge vika åt risk- och farlighetsbedömningar inom Kriminalvården och ett mer individualistiskt och nyliberalt synsätt började råda i Sverige (Tham 1996:104).

1.2.2. 2000-talets kriminalvård

Den nuvarande Kriminalvårdslagen från 2011 rörande verkställandet av straffet ser likadan ut som den tidigare lagen från 1970-talet i inledande kapitel. Under 1 kap 4 § (SFS 1974:203) rörande verkställandet av straffets mål och utformning står det att;

Varje intagen ska bemötas med respekt för sitt människovärde och med förståelse för de särskilda svårigheter som är förenade med frihetsberövandet.

I kommentarer till den nya lagen har även Justitieombudsmannen lagt till en formulering; ”Intagna har en orubblig rätt att bli behandlade med aktning för sitt människovärde” (SFS 1974:203 JO Dnr 29681-2009).

De nya tilläggen i lagen kom till efter flera olika SOU-utredningar samt propositioner, med starten efter rymningarna och *Säkert inlåst* (SOU 2005:6) då behovet av särskilt slutna säkerhetsavdelningar konstaterades. Det nya i lagen som är intressant för denna studie är under 2 kap 4 § (SFS 1974:203) rörande *särskild placering i avskildhet*, det avsnitt som rör Fenixavdelningarna kallat *plats med särskilt hög säkerhet*. Den motiveras med behovet av hög säkerhet och kontroll. I proposition 2009/10:135 lades det slutgiltiga förslaget om en ny fängelse- och häkteslagstiftning fram till Riksdagen den 11 mars 2010;

Plats med särskilt hög säkerhet: Intagna för vilka det finns en risk för fritagning, rymning eller fortsatt brottslig verksamhet av allvarligt slag under verkställigheten får placeras på plats med särskilt hög grad av säkerhet. Av lagen framgår att sådana intagna får hållas under en särskilt hög grad av kontroll och får avskiljas helt eller delvis från gemenskapen med andra intagna.

Kriminalvårdens egna mål så som formulerat i lagens inledande kapitel är fortfarande återanpassning, och att minska återfall i brottslighet. I och med införandet av Fenixavdelningarna, som en särskild anstalt i anstalten med särskild avskildhet, tycks synen på straffets verkställande ha förändrats. Säkerheten tycks nu komma i första hand.

Efter rymningarna 2004 genomfördes en SOU-utredning (SOU 2005:6) på uppdrag av Thomas Bodström. Den särskilda utredaren som förordnades var landshövdingen Björn Eriksson, tidigare rikspolischef. I utredningen lyfts det fram att det finns en ny typ av brottslighet som är ”*avancerad, organiserad och internationell brottslighet[...]* Den organiserade brottsligheten har etablerat sig i landet.” (SOU 2005:6:113) Även en ny typ av intagna beskrivs vara tungt belastade kriminella, som beskrivs som ett nytt typ av fängelseklientel och benämns som psykiskt sjuka med ”*antisocial personlighetsstörning och psykopati*” (SOU 2005:6:115). Utredningen kommer fram till att de nya villkoren tvingar Kriminalvården att tänka i nya banor utifrån ett säkerhetsperspektiv, och att säkerheten bör sättas främst (SOU 2005:6:117). Därför dras slutsatsen att det behövs fler fängelseplatser med hög säkerhet, och föreslår att ett nytt säkerhetsfängelse ska byggas (SOU 2005:6:130).

En ytterligare utredning som påverkade införandet av Fenixavdelningarna var den som regeringens tillsatta Kriminalvårdskommitté presenterade (SOU 2005:54). Den lade fram sin rapport år 2005 och även den kommer fram till ett behov av särskilda säkerhetsavdelningar, och föreslår en ny formulering i lagtext kring dessa (SOU 2005:54:29). Det underlag de

använder är Kriminalvårdsstyrelsens rapport. Den behandlar ”högriskfångar” som anses vara grunden till behovet av förhöjd säkerhet. Inom Kriminalvården kallas redan denna grupp för ”SKI intagna - särskilt krävande intagna” (SOU 2005:54:578). Enligt Kriminalvårdsstyrelsen kan många av de intagna i målgruppen beskrivas som psykiskt störda och personlighetsmässigt uppfyller de diagnostiska kriterierna för psykopati (SOU 2005:54:578). Kommittén betonar dock under kapitlet om högriskfångar att kravet på en säkerhet på anstalterna måste vägas mot intresset av att de intagna får möjlighet att anpassa sig till samhället efter straffet, och att man ”i möjligaste mån bör undvika de skadliga följderna av ett fängelsestraff” (SOU 2005:54:585). De framhåller både ett tydligt säkerhetstänkande, en beskrivning av de högriskfångar som senare ska placeras på Fenix som ”psykiskt störda” (SOU 2005:54:578), samt en syn på att straffet måste utövas humant mot fången.

1.3. Problemformulering

Utifrån den bakgrund som presenterats är det intressant att undersöka förändringen av den kriminalpolitiska diskursen som införandet av Fenixavdelningarna innebar.

Fenixavdelningarna är en ny typ av avdelning som infördes som särskild från övriga fängelset som omfattas av nya och särskilda regler och restriktioner. Därför är det relevant att se till Kriminalvårdens mål vilket enligt Kriminalvårdslagen är att straffet skall utformas för att främja fångens anpassning i samhället, och att skadliga följder av frihetsberövandet skall motverkas (SFS 1974:203). Det är vidare relevant att studera detta i kontrast till Fenixavdelningarna som tycks, mot den bakgrund som presenterats, ställa säkerheten framför behandling under fängelsetiden.

Därefter är det intressant att se till om detta är förenligt med det sociala arbetets mål som enligt socialtjänstlagen 1. Kap 1 § (SFS 2001:453), är att samhällets socialtjänst på demokratins och solidaritetens grund ska främja människornas ekonomiska och sociala trygghet, och ta ansvar för människors sociala situation. Målet är främst att uppnå jämlikhet i levnadsvillkor för alla människor, samt att verksamheten ska bygga på respekt för människornas självbestämmanderätt och integritet. Målet med det sociala arbetet tycks därigenom stå i konflikt med utvecklingen inom kriminalvården. Utifrån denna problemformulering är det intressant att se till den kriminalpolitiska diskursen som beskriver Fenixavdelningarna, och hur denna säkerhetsavdelning legitimeras, för att förstå den sociala kontext som omgärdar dessa avdelningar.

2. Diskursanalys som metod

Inom detta avsnitt kommer studiens metodologiska tillvägagångssätt och metodens diskursteoretiska utgångspunkter att presenteras. Denna studie kommer att använda sig av Faircloughs diskursanalys som teori och metod, för att skapa en förståelse över hur diskurser skapas och reproduceras inom ett diskursivt fält (Winther Jørgensen & Phillips 2000) samt Foucaults teori som beskriver hur diskurser skapar och reproducerar en över- och underordning i samhället utifrån rådande maktordningars sociala konstruktioner (Foucault 1993). Dessa teoretiska utgångspunkter ska därefter läsas som en överbyggnad till de teoretiska fält som presenteras efter metodgenomgången.

2.1. Diskursanalytisk teori

Diskurs är ett begrepp som innefattar ett bestämt sätt att tala om och förstå världen och som utgår från ett socialkonstruktionistiskt förhållningssätt. En diskurs synliggörs genom språkliga regelbundenheter, så kallade diskursiva formationer och dessa diskurser uppstår inom alla vetenskaper och därmed i alla sociala rum (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Socialkonstruktionismen utgår från ett anti-essentialistiskt förhållningssätt, som innebär att den sociala verkligheten är enbart skapad och konstruerad efter maktordningar, och att individer och grupper därmed inte innehar en särskild ”essens” av karaktäristiska egenskaper. Detta är relevant då diskurser om grupper och individer i samhället byggs upp av gemensamma ”sanningar” i en social interaktion. Ett diskursanalytiskt synsätt innebär att vårt sätt att kommunicera på aldrig kan avspegla vår omvärld objektivt då vi alltid befinner oss inom en diskurs, och således en maktordning (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Detta förhållningssätt påverkar även inställningen till kunskap eftersom kunskap, enligt Foucault, aldrig kan betraktas som en objektiv sanning. Syftet är således att analysera ett regelbundet språkbruk och de bilder av verkligheten detta producerar, och inte att komma fram till en absolut sanning. Då det inte finns en objektiv sanning enligt diskursanalysen utgår den från att allt är socialt konstruerat i ett dialektiskt förhållningssätt till rådande maktstrukturer (Winther Jørgensen & Phillips 2000:12). Eftersom det inte finns en objektiv sanning är det de ”sanningseffekter” som skapas inom diskurser, de diskursiva processer där diskurser konstrueras och ser ut som om de ger en sann bild av verkligheten, som ska studeras i denna studie.

Foucault beskriver hur diskursproduktionen vilar på tre diskursformationer, det Foucault kallar utestängningsprinciper. Det första är ”förbudet”, att man inte får säga allt, att man inte kan tala om vad som helst när som helst, och att inte vem som helst får tala om vad som helst

(Foucault 1993:7). De som är privilegierade har företrädesrätt på att definiera detta ”förbud”. Det betyder alltså att de privilegierade har makten att avgöra vad som godtas som ”sanning”. Den andra utestängningsprincipen är motsättningen mellan förnuft och vansinne, vilket först bygger på en uppdelning och sedan ett förkastande av det som betraktas som ”vansinne”. Ända sedan medeltiden är den som utmålas som ”dåren” den vars diskurs inte får cirkulera som andras. Hans tal uppfattas ofta som obefintligt, utan vare sig sanning eller betydelse, utan beviskraft och utan makt (Foucault 1993:9).

Den tredje formationen som formar diskursproduktionen är motsättningen mellan det sanna och det falska. Dessa är möjliga att förändra och i ständig rörelse, de får även stöd av ett helt system av institutioner som upprätthåller vad som är ”sant” och ”falskt”. Dessa institutioner kan inte fungera utan tvång eller ett visst mått av våld (Foucault 1993:11), som inom kriminalvården. Diskursen är historiskt konstituerad, och dagens diskurs vilar således på den historiska uppbyggnaden av denna ”sanning”. Foucault beskriver även hur flera rådande diskurser kan existera samtidigt, rådande diskurser samt dess motdiskurs eller flera olika motdiskurser, och dessa är i ständig kamp om rätten att definiera ”sanningen”. En diskurs konstituerar sig alltid i förhållande till de diskurser som den utesluter inom det diskursiva fältet. Detta kan tolkas som att alla diskurser befinner sig inom ett strukturerat mönster där diskurserna förhåller sig till varandra som konkurrerande diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:34). Enligt Fairclough kallas detta strukturerande mönster för diskursordning, ett system av diskurser som används inom ett diskursivt fält. Inom detta system samexisterar alltså flera diskurser och konkurrerar med varandra. Det betyder att systemet inom diskursordningen både formar och formas av specifika fall av språkbruk antingen genom att till exempel journalisten reproducerar den ”ledande” diskursen inom diskursordningen eller om diskursordningen ifrågasätts (Winther Jørgensen & Phillips 2000:76).

Viljan till att definiera ”sanningen” inom den dominerande diskursen vilar på institutionellt stöd, den både förstärks och förnyas inom institutioners praktik. ”Sanningen” inom en specifik diskurs förnyas också på ett djupare sätt av hur kunskap används inom ett samhälle, hur den värderas, distribueras, fördelas och så att säga attribueras (Foucault 1993:13). Det innebär att den dominerande ”sanningen” befästs på subjekt i samhället. Den vilar på institutionellt stöd som utövar en slags press och tvingande makt över andra diskursformer. Foucault exemplifierar detta genom att ta straffsystemet som exempel, som grundat sig i en rättsteori om brottslingen och sen dominerat även sociologisk, psykologisk, medicinsk samt

psykiatrisk kunskap inom detta fält (Foucault 1993:14). Därför är det intressant att belysa hur brottslingen beskrivs inom diskursen utifrån dessa kunskapsfält.

Genom denna diskursanalytiska utgångspunkt syftar studien till att belysa diskursordningen och hur denna skapar ramar för den sociala verkligheten. Därmed kommer frågeställningarna besvaras genom att studien syftar till att undersöka hur diskurser rörande Fenixavdelningarna och Fenixplacerade uppstår, hur de reproduceras och samexisterar. Syftet kommer därmed att uppnås genom att belysa den diskursiva processen i producerandet av ”sanningen” inom kriminalpolitiska diskursen, och hur olika aktörer reproducerar denna inomdiskursivt eller i motsättning till den i utvalt textmaterial. För att göra detta kommer studien använda sig av Faircloughs kritiska diskursanalys som metod. Kritisk diskursanalys som metod är väl lämpad att använda i denna uppsats då metodens uppgift är att belysa hur en diskursiv praktik upprätthåller samhälleliga förhållanden, som till exempel ojämlika maktförhållanden (Winther Jørgensen & Phillips 2000:70). Genom att belysa detta ser vi hur samhälleliga villkor skapar ramar för det sociala arbetets praktik och dess målformulering.

Denna studie kommer att använda sig av denna metod för att belysa hur den kriminalpolitiska diskursen särskiljer Fenixavdelningarna och Fenixplacerade från övriga fängelset och fångar. Syftet är att analysera texter och språkbruk och hur de producerar bilder av verkligheten, och eftersom vi tolkar detta språkbruk är det inte meningen att undersöka en absolut sanning eller att komma fram till en sanning. I denna studie kommer det att göras en tolkning av diskurserna och vad de berättar oss, eftersom diskursanalys finner att verkligheten är social konstruerad (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11). Eftersom allas tankesätt existerar inom diskurser utifrån individens positionering till rådande normer och maktordningar, även vi som forskare, kan det leda till olika tolkningar av materialet och en analys av materialet från andra forskare skulle kunna ge ett annat resultat. Dock är syftet med denna uppsats att redogöra och belysa för att flera diskurser samexisterar och att diskurser påverkar de samhälleliga förhållandena, vilket i detta fall är fängelsesystemet. En vinkel i denna uppsats är att bidra med en kritisk blick på hur kunskap produceras, vilket även är metodens syfte. Studiens tillförlitlighet ligger i att den knyter an till vetenskapligt grundade teorier och tidigare forskning, vilket gör att analysen utifrån detta teoretiska förhållningssätt som presenteras är inom ett etablerat vetenskapligt fält. Genom att tillvägagångssättet i forskningen tydligt presenteras, samt att materialet, tematiseringen och hur det tagits fram är synliggjort, innehar studien en tydligt vetenskaplig genomskinlighet (Feijes & Thornberg 2009).

2.2. Faircloughs metod

Som metodologiskt verktyg kommer studien utgå från Faircloughs tredimensionella modell för kritisk diskursanalys. De tre dimensionerna i denna modell är; text, diskursiv praktik och social praktik (Winther Jørgensen & Phillips 2000:74). Dessa tre dimensioner är utgångspunkten för att, enligt Fairclough, analysera diskursers uppkomst och betydelse i samhällsliga förhållanden. Denna metod har som utgångspunkt att varje fall av språkbruk är en kommunikativ händelse och att texten skall analyseras i tre steg, det vill säga de tre olika dimensionerna.

2.2.1. Text

Inom denna dimension ska texten analyseras utifrån dess lingvistiska uppbyggnad. I denna studie kommer det utvalda textmaterialet att analyseras genom att se till ordval, meningsuppbyggnader och genom att använda textanalytiska verktyg som hjälper till att kartlägga hur diskurserna förverkligas textuellt. Detta kommer att göras genom att analysera modaliteten, det vill säga författarens grad av instämmande i ett påstående. Författaren kan använda sig av både objektiva och subjektiva modaliteter och utifrån detta kan ett påstående uppfattas som fakta eller en persons åsikt (Winther Jørgensen & Phillips 2000:88). Denna dimension ska analyseras tillsammans med dimension två som innebär en diskursiv praktik eftersom de förhåller sig konstituerande till varandra.

2.2.2. Diskursiv praktik

Vid analysen av den diskursiva praktiken belyses hur texterna är producerade och hur de konsumeras (Winther Jørgensen & Phillips 2000:85). Genom att analysera det utvalda textmaterialet ska vi se till rådande diskurs och hur den eventuellt reproduceras och upprätthålls genom detta textmaterial. Med andra ord kan man säga att analysen av den diskursiva praktiken koncentrerar sig på hur textförfattarna bygger på redan existerande diskurser och hur mottagare använder nuvarande diskurser för tolka och konsumera texterna. Det innebär att vi kommer att analysera hur textmaterialet producerats, och hur vi som konsumerar texterna tolkar dem, vad de genom dessa meningsuppbyggnader sänder för budskap och vilken bild de målar upp.

2.2.3. Social praktik

För att förstå innebörden av diskurserna när texten och den diskursiva praktiken har analyserats skall resultatet placeras i förhållande till den sociala praktiken. Social praktik kan beskrivas som den omgivande samhällsliga kontexten som den kommunikativa händelsen

äger rum i (Winther Jørgensen & Phillips 2000). Detta ska göras för att skapa en förståelse av innehållet i diskurserna vilket denna studie kommer göra genom att använda sig av sociologiska och socialpsykologiska teorier. Det är vid analyseringen av denna dimension som studien kommer belysa diskursens betydelse och placera dessa i en social kontext.

2.3. Insamlingsteknik och urval

Det textmaterial som utgjort det empiriska innehållet i denna studie är tidningsartiklar och Justitieombudsmannens rapporter skrivna efter en granskning av Fenixavdelningarna.

Utgångspunkten för insamlingen av detta textmaterial är den uppmärksamhet

Fenixavdelningarna har fått i media under de senaste åren. Således består empirin i denna studie delvis av tidningsartiklar som handlar om Fenixavdelningarna och Fenixplacerade.

Dessa tidningsartiklar samlades in genom det sökverktyg som finns på Södertörns högskolas hemsida: mediearkiv där dessa sökord användes; Fenixavdelning, högsäkerhetsavdelning, superfängelse och superbunkrar, som alla användes enskilt. Den begränsning som gjordes var att endast söka på artiklar från 2009, då den första Fenixavdelningen trädde i kraft.

Sökresultatet blev sammanlagt 121 stycken artiklar varav vi sorterade bort de artiklar som inte handlade om Kriminalvårdens Fenixavdelningar eller om de Fenixplacerade. De artiklar som sorterades bort handlade om fängelser utomlands eller om andra avdelningar på

Kriminalvårdens anstalter. Efter sorteringen fick vi sammanlagt 16 stycken artiklar. När Fenixavdelningarna hade uppmärksammats i media genomförde Justitieombudsmannen en granskning av samtliga Fenixavdelningar. Således består empirin även av de tre protokoll skrivna av Justitieombudsmannen som skrevs i samband med granskningarna av

Fenixavdelningarna; Kumla, Hall och Saltvik år 2013. Vid genomläsning av materialet tematiserades empirin utefter de diskurser som uppfattades som sedan kom att utgöra

utgångspunkten för analysen av materialet. I studiens avsnitt resultat och analys belyses de olika diskurserna som framkom vid analyseringen av empirin genom redovisning citat från empirin. Fördelen med att använda olika typer av textmaterial, såsom artiklar och

Justitieombudsmannens protokoll, är att studien ser till diskurser formade både inom media och inom en institution, då dessa texter belyser olika vinklar av diskursens formation.

3. Teoretiska fält och tidigare forskning

Detta teoretiska avsnitt ska förstås i förhållande till diskursanalysen och dess utgångspunkt att verkligheten är socialt konstruerad i förhållande till rådande maktordningar. För att förstå de diskursiva formationerna som kommer belysas i analysen av materialet i denna studie kommer därför relevanta teoretiska fält och tidigare forskning att presenteras. Teorierna och tidigare forskning har tematiserats utifrån två teman; exkludering och disciplinering, som båda innehar en inbördes teorihierarki, men de ska även förstås i förhållande till varandra. Under rubriken exkludering förklaras först Foucaults teorier om maktens över- och underordningsprocesser, och ska förstås som en övergripande teoretisk överbyggnad. I samma avsnitt kommer därefter teorier om stigmatisering och skapandet av ”de Andra” att presenteras för att förklara exkluderingens mekanismer. För att komplettera dessa teorier läggs tidigare forskning fram som exemplifierar dessa teorier. Det andra temat i teoriavsnittet kallat disciplinering är uppbyggt på samma vis. Foucaults teorier om disciplineringens tillkomst, utveckling, och syfte presenteras och skall förstås som avsnittets överbyggnad. Därefter belyses ytterligare Foucaults teorier om isoleringen inom fängelsesystemet, samt psykologiska teorier om människans grundläggande behov av social samvaro. Slutligen presenteras tidigare forskning om isoleringens skadeverkningar. De två avsnitten skall således läsas som två olika teman där det finns en hierarkisk ordning, som båda avslutas med tidigare forskning för att konkretisera teorierna. De båda avsnitten skall läsas i förståelse till varandra, eftersom de belyser olika delar av samma process. Exkluderingsavsnittet läses först för att förstå hur de som exkluderas och underordnas sedan kan utsättas för en disciplinering.

3.1. Exkludering

Under denna rubrik kommer teoretikern Michael Foucaults teorier att presenteras om hur makten utövas och hur den underordnar oss, och hur makten verkar över de underordnade (Foucault 2003). Detta skall förstås som den övergripande teorin inom exkluderingsavsnittets hierarki.

Differentiering beskriver en exkluderingsprocess utifrån en över- och underordning i samhället. Det Foucault menar är att makt inte är något som vissa utövar i förhållande till passiva subjekt. Makten är produktiv då den konstituerar diskurser, kunskap, kropp och subjektiviteter och skall därför inte förstås uteslutande som förtryckande från ett håll, eftersom även de underordnade deltar i denna process (Winther Jørgensen & Phillips 2000:20). Han beskriver att makten är relationell då de underordnade antingen accepterar eller motsätter sig sin underordning, alltså är makt inte något man besitter, och kan

därigenom även ses som en ”aktivitet” som en utförd handling, som skapar en maktordning (Hörnqvist 2007:16). Foucault presenterar teorier om konkret maktutövning, hur makten upprätthålls i vardagen. Han beskriver att makten utövas som ständiga kraftmätningar mellan de över- och underordnade, och han menar att makten bara är som effektivast om den är ”osynlig” på det sättet den utövas relationellt i en normaliserad situation i vardagen (Foucault 2003:219). Han beskriver två olika makttyper, den produktiva makten och den disciplinära. Den produktiva makten har som syfte att skapa produktiva arbetare efter arbetsmarknadens krav på lydiga individer. Den disciplinära makten utövas inom statens olika institutioner för att upprätta lydnad och är ett instrument för underordning i sig, och inte i nödvändigtvis som en del av den produktiva makten.

En typ av exkluderingsprocess kallas normalisering, för att normalisera individen utefter samhällsnormen. Detta sker utifrån en hierarkisk övervakning inom olika samhällsfält, som till exempel läraren över eleven, chefen över den anställde, polisen över arbetarkvarterets invånare eller fångvaktaren över fången, för att kunna ha oavbruten kontroll över den i underordnad position. Den i överordnad position bevakar ständigt den underordnade för att kunna registrera avvikande och oönskat beteende, och delar upp individerna i motsatsparen dåre-icke-dåre, farlig-ofarlig, normal-onormal (Foucault 2003:172). Systemet sorterar således ut ”dåliga” och ”goda” individer, för att vidare kunna disciplinera de ”dåliga”. Inom de disciplinära rummen sker då en differentiering, där de ”dåliga” och avvikande sorteras ut och hamnar längst ner i hierarkin (Foucault 2003:181). Deras nivå eller värde inom samhälle rangordnas utefter detta system. Därför passar denna teoretiska beskrivning när man undersöker diskursen om de Fenixplacerade, eftersom de anses avvika från rådande samhällsnorm.

Denna normaliseringsprocess syns även tydligt i brottmål där det ingår en uppsättning värderande omdömen som diagnoser och prognoser om den åtalade, så kallade normativa bedömningar rörande brottslingen som avvikande individ (Foucault 2003:24). Den brottsåtalade blir då stämplad som ”pestsmittad”, precis som under den historiska perioden mellan 1600- till 1800-talet då samhällets utstötta som tiggare, dårar och våldsmän blev stämplade som ”sjuka” och ”galna” för att kunna spärras in i olika institutioner och på så sätt avskiljas från det övriga ”friska” samhället (Foucault 2003:200). Genom att just diagnostisera den åtalade som avvikande, med ett speciellt handlings- eller tankemönster som utdefinieras som onormalt, gör att alla dess uteslutningsmekanismer för underordning kan verka, genom att markera någon som ”pestsmittad”, det vill säga en oönskad och utstött individ. Detta sker

både inom fängelsets system, men även ute i samhället, till exempel en skola eller en arbetsplats, eftersom fängelsets metoder för övervakning av individers beteenden även överförts ut till samhället (Foucault 2003:206). Det kan därför vara intressant att studera mediernas reproducerande av diskurser, som speglar samhällets normaliseringsprocess och hur den differentierar grupper. Det finns således inga "brottsliga naturer" utan kriminalitet definieras utefter normaliseringsprocessens kraftspel av hierarkisk övervakning, beroende på om individerna tillhör en över- eller underordnad samhällsgrupp.

Genom att "sanningar" om de avvikande, till exempel kriminella, ständigt återupprepas och reproduceras formar de den rådande diskursen. De blir till en del av hur verkligheten uppfattas ute i samhället. De tre utestängningsprinciperna utifrån Foucaults syn på diskursen; "förbudet" där den i överordnad ställning definierar vem som får säga vad, motsättningen mellan "förnuft" och "vansinne" där "dårens", det vill säga den underordnades röst ses som utan betydelse och oviktig, samt upprätthållandet av motsättningen mellan "sant" och "falskt" där "sanningen" ständigt befästs genom samhälleliga intuitioner, är alla den grundstomme som producerar rådande maktdiskurser (Foucault 1993). Dessa utestängningsprinciper blir således en del av maktens dolda exkluderingsmekanismer vilket är, enligt Foucault, maktens uttryck för att upprätthålla en över- och underordning, att bibehålla makten att bestämma hur vi ser på verkligheten (Nilsson 2008). Ett exempel på en sådan diskursiv process är den sociala processen av stigmatisering vilket kommer att beskrivas nedan.

3.1.1. "De Andra" och stigmat

För att förstå den exkluderingsprocess Foucault beskriver kommer stigmatiseringsteorin och skapandet av "de Andra" användas som teoretiska verktyg vid analyseringen av materialet i denna studie. Dessa teorier befinner sig således under Foucaults övergripande teorier i exkluderingsavsnittets teorihierarki.

Stigmatiseringsteorin och skapandet av "de Andra" kan ses som teoretiska verktyg för att förklara den process Foucault beskriver där individer kategoriseras utifrån "goda" och "dåliga" egenskaper, där "avvikaren" sorteras ut som "de Andra", som underordnade inom en exkluderingsprocess. Den Andre eller "de Andra" är ett begrepp inom samhällsvetenskapen som beskriver individer eller grupper som skiljer från en själv som avvikande och annorlunda. Skapandet av "de Andra" är en process av social konstruktion som hänger ihop med hur stigma skapas och upprätthålls. Det är en klassificeringsprocess av människor där "Den Andre"-fieringen är en generell samhällsprocess som skapar åtskillnad, och i och med

det över- och underordnar grupper och individer. Stigmat beskriver hur själva åtskillnaden och uppdelningen går till och hur det drabbar och exkluderar individen, som sedan stigmatiseras. Konstruktionen av "den Andre" är grundläggande för konstruktionen av "Vi och Dem", de som anses vara normala i samhället blir "vi" och de som anses avvikande blir ett "dem" (De los Reyes, Molina, Mulinari 2012). Denna process bygger upp en till synes värdeneutral klassificering, men döljer samtidigt normen som den bygger på berättelser om verkligheten. Dessa berättelser hjälper människor att dra en gräns mellan sig själv och andra, och blir en grund som motiverar den särbehandling mot dem som hamnar på fel sida, de som blir "de Andra". Denna process av upprätthållandet av "vi" och "de Andra" innebär ofta demonisering och avhumanisering av enskilda och grupper (Said 1993). Denna process kan liknas med ett stigmatiseringsförlopp, och stigmatiseringen förtydligar därigenom hur "den Andre"-fieringen går till.

Stigmatiseringsteorin går att finna inom sociologins fält och termen stigma används som benämning på en egenskap som är djupt misskrediterande och nedsättande, de egenskaper som definierar "den Andre". Stigmatiseringsteorin kan tolkas som symptom på Foucaults teorier om maktens disciplinära mekanismer, där den stigmatiserade "Andre" är den som befinner sig i underordnad position och utsätts för disciplineringen. Grekerna skapade termen stigma för att beskriva den kroppsliga märkning som gjordes på en person med låg social och moralisk status. Tecknen brändes in i kroppen och angav om personen var slav, brottsling eller förrädare, en utstött person eller en "rituellt pestsmittad". Denna person skulle man undvika, speciellt i offentligheten. Idag används termen på liknande sätt, som en term som beskriver låg social status, men inte nödvändigtvis en kroppslig märkning (Goffman 2011:9).

Enligt Goffman (2011) finns flera olika sorters stigma varav en är "fläckar på den personliga karaktären" vilka uppfattas som negativa, som till exempel bristande hederlighet, psykiska rubbningar, fängelsevistelse, alkoholism eller arbetslöshet. En person med ett stigma avviker på ett icke önskvärt sätt från de förväntningar och normer som finns. De personer som inte besitter ett stigma anses vara "normala" och de intar viss attityd mot personen som besitter ett stigma. Stigma är alltså socialt konstruerat av personer som anses vara "normala" utifrån den rådande maktordningen (Goffman 2011). Avvikarna är de som "de normala" anser ägnar sig åt någon form av kollektiv förnekelse av den sociala ordningen, de fogar sig inte in i systemet som de normala, på grund av olika levnadsvillkor i samhället (Goffman 2011:155). Dessa normer upprätthålls i samhället på grund av att de är institutionaliserade. När någon bryter

mot en regel sätter man in vissa åtgärder för att korrigera skadan, detta kan ske genom något kontrollorgan eller att den enskilde själv rättar till felet (Goffman 2011:138).

Stigmat som en misskrediterande egenskap i en social miljö eller grupp, kan i en annan social grupp vara positivt värderad, för där ser normerna annorlunda ut (Goffman 2011:11). Den stigmatiserade intar en ambivalent position till sina "likar", de andra avvikarna, och kan försöka avskärma sig från den stigmatiserade gruppen som man själv tillskrivs tillhöra, eller närma sig den ännu mera (Goffman 2011:118). Eftersom normen är så stark tenderar den stigmatiserade individen hålla med i föreställningarna och värderingarna som de normala har angående den stigmatiserade gruppen (Goffman 2011:114). Därför kan den stigmatiserade personen jaga efter ett erkännande, att återfå respekten av de normala, men de normala kan förbli oförstående inför en stigmatiserad individs situation eftersom de aldrig kommer i kontakt med de orättvisor och lidelser som det innebär att ha ett stigma (Goffman 2011:132).

De "normala" tror att personen med stigma inte är fullt mänsklig, alltså lever upp till de krav de "normala" ställer på en duglig individ. De "normala" bygger upp en stigmatologi, till exempel en diskurs, en ideologi som förklarar den stigmatiserades underlägsenhet och som övertygar de "normala" om den fara hen representerar. Denna stigmatologi bygger upp olika termer som "galning", "farlig" eller "idiot" som blir metaforer som omskriver personen med stigma, som till exempel i en kriminalpolitisk diskurs. Detta skapar en motvilja mot personen som baseras på olika sociala skillnader, till exempel klass (Goffman 2011:13). Detta leder till att personer som besitter ett stigma får sina livsmöjligheter reducerade, till exempel människor som begått kriminella handlingar. Dessa mekanismer av upprätthållandet av "Den Andre" visar hur en social konstruktion produceras och reproduceras inom diskurser, till exempel om de Fenixplacerade inom en kriminalpolitisk diskurs. Det är därför även intressant att studera hur dessa mekanismer skapar ramar för den sociala kontexten, och hur det skapar villkor för individerna som är de stigmatiserade "Andra". För att förstå dessa teoretiska förklaringar kan detta exemplifieras med den särskiljningsprocess som även går att finna inom tidigare forskning rörande detta fält.

3.1.2. "De Andra" som psykopater

I den tidigare forskning som presenteras nedan från USA och Sverige beskrivs hur en process av exkludering och ett utmålade av en grupp fångar inom fängelsesystemet sker, som beskrivs utgöra en särskild slags fara. Forskningen skall förstås som komplement till teorierna ovan och därmed den sista delen av exkluderingsavsnittets hierarki. En

kriminologiska forskning är gjord i en nordamerikansk kontext och studerar utvecklingen av högsäkerhetsanstalter som kallas "supermax"-fängelser. Denna forsknings slutsatser är relevanta för denna studie eftersom den belyser hur diskursformationer vilar på institutionellt stöd, och hur en grupp fångar särskiljs som annorlunda från övriga fångar. Under de senaste trettio åren har USA:s straffkultur skiftat från att främst använda metoder för rehabilitering, till att praxis blivit till hårdare straff och kontroll av brottslingar. En stor grupp fångar har börjat klassas som "problematiska intagna" (Butler, Griffin & Johnson 2012:677). Genom att identifiera fångar och brottslingar som de "värsta av de värsta", och avskilja dem i högsäkerhetsavdelningars isoleringsceller, så har straffets verkställighet inneburit att man omöjliggör en rehabilitering av brottslingar som anses vara ett hot. När intagna anses störa fängelseordningens regler kan dessa intagna placeras i den särskilda säkerhetsanläggningen "supermax" (Butler, Griffin & Johnson 2012:683). "Supermax" fängelser separerar de intagna från de flesta former av social kontakt, förutom undantag för korta interaktioner med vakter. Studiens slutsats är att de främsta anledningar till placering på "supermax" enligt anstalterna är att fångarna har upprepat våldsamt beteende, anses provocera fram upplopp, flyktbenägenhet eller tillhör ett gäng, och är därigenom är ett "hot mot institutionell säkerhet" (Butler, Griffin & Johnson 2012:690). För att se likheter med de processer som syns rörande säkerhetsavdelningar i Sverige som har samma typ av avskildhet, bör den utvecklingen belysas i en svensk kontext då den är relevant för denna studie.

Forskaren och kriminologen Magnus Hörnqvist (2007) beskriver i sin forskning hur ett särskilt diskursivt språkbruk används inom det svenska kriminalvårdssystemet, och det ett gemensamt användande av språket om risk och säkerhet (Hörnqvist 2007:144). Man identifierar olika risk-faktorer som gäller fångar som individer och grupper inom fängelsesystemet, som anses hota ordningen. Faktorer som gängtillhörighet, våldsbenägenhet och drogberoende ses som risker och hot. Men riskanalyserna bygger inte nödvändigtvis på handlingar av individerna som faktiskt har begåtts, utan främst antaganden om deras troliga benägenhet att bryta mot regler och hota säkerheten (Hörnqvist 2007:139). Inom det svenska systemet utmålar man risker utifrån olika faktorer och indikatorer som ser till olika typer av påstådda personlighetsstörningar som "antisocialt beteende" eller psykisk sjukdom, och dessa fångar ses som starkt problematiska (Hörnqvist 2007:148).

Psykopati är numera en vanligt förekommande benämning på de fångar som anses utgöra en stor riskgrupp, och sedan 1990-talet anses denna grupp ha blivit större (Hörnqvist 2007:153). Det är intressant då den belyser hur diskursformationer vilar på institutionellt stöd i ett

dialektiskt förhållande, och hur en viss grupp fångar tillskrivs negativa karaktärsdrag. Psykopati och psykopaterna anses inte heller kunna åtgärdas och anses ha liten chans att förändras under fängelsetiden med behandling, och detta synsätt ligger till grund för att man fysiskt särskiljer dessa fångar från den övriga fångpopulationen (Hörnqvist 2007:149). Individerna behandlas uteslutande som en medlem av ett farligt kollektiv, och dessa indikatorer av risk påverkar valet av placering på vad för typ av anstalt, om med låg eller hög säkerhet, och vilka individuella restriktioner som därigenom ska gälla den enskilda fången. Hörnqvist menar att man kan se hur den repressiva maktens medel för social uteslutning verkar inom denna process (Hörnqvist 2007:178). Dessa slutsatser är relevanta i den svenska kontexten om man studerar diskursen kring de som placeras på Fenixavdelningarna, eftersom de särskiljs från övriga fängelset på grund av deras påstådda farlighet och sinnestillstånd. Detta belyser hur en särskiljning och exkludering av stigmatiserade individer går till, det är intressant för att belysa hur dessa diskurser upprätthålls och reproduceras kring de Fenixplacerade.

Foucaults teorier om exkludering belyses här igenom dessa ovan nämnda processer av stigmatisering och ett utmålade av underordnade grupper som ”de Andra”. De belyser en maktprocess där oönskade individer sorteras ut från de önskade utifrån uppsatta normer i samhället. För att kunna underordna grupper och individer kategoriseras de avvikande med beteckningar som blir till stigmabetingade fläckar på den personliga karaktären, och dessa individer särskiljs därigenom. Denna process belyses genom forskning från fängelsesystemen i USA och Sverige.

3.2. Disciplinering

I detta avsnitt påbörjas en ny teorihierarki där Michael Foucaults teorier om disciplineringens syfte är den övergripande teorin. Därefter kommer teorier om Foucaults syn på isoleringen, samt människans grundläggande behov av social samvaro och mänsklig kontakt att beskrivas, och hur det utnyttjas för att effektivt disciplinera individer. Slutligen kommer tidigare forskning att presenteras om isoleringens skadeverkningar. Detta avsnitt ska förstås i förhållande till exkluderingsavsnittet, då det är dem som särskiljs och betraktas som avvikande inom exkluderingsprocessen som kan utsättas för disciplinering.

Foucault beskriver i *Övervakning och straff* (2003) hur den historiska övergången från det offentliga kroppsstraffet under feodalsamhället såg ut, till att fängelset som allomfattande straffmetod ersatte den gamla tidens straff. Tidigare hängdes brottslingen eller torterades på

torget inför allas ögon. Syftet med denna avrättning var att avskräcka de ”vanliga” medborgarna från att begå brott (Asplund 1987:79). Därför ansågs det därefter mer humant med fängelsesystemet, men Foucault menar tvärtom, att det istället ökade och effektiviserade disciplineringen av individerna i samhället. För att kunna disciplinera och straffa i ett samhälle som säger sig övergått till mer humana metoder som fängelsesystemet, så utpekades därför brottslingen som allas fiende och diskvalificeras som medborgare. Han blir fråntagen sina rättigheter eftersom han inte anses vara berättigad till dem. Foucault belyser att i beskrivningen av brottslingen pekades han ut som en skurk, ett monster, en galning, han framträder som en sjuk och som en ”onormal” människa (Foucault 2003:104). Eftersom brottslingen anses vara galen, onormal och sjuk ska han därför ”behandlas” och hans beteende korrigeras och disciplineras.

Den disciplinära maktens framgång bygger på att den har så enkla medel som möjligt för att kunna dressera individen till önskvärdt beteende. Utifrån detta förhållningssätt menar Foucault är att peka ut och rätta till det som anses vara avvikande från normen är en del av suveränitetsmaktens utövande, vilket sker genom den disciplinära maktens institutioner. Suveränitetsmakten knyts an till rättsapparat och statsbyråkrati, som domstolarna medan den disciplinära makten knyts an till institutioner som till exempel fängelset (Nilsson 2008). Fängelset beskrivs av Foucault som en institution där en samling maktredskap samlats, det är ”*all-disciplinärt*” eftersom den samordnar all disciplinär kunskap inom dess institution (Foucault 2003:238). Fängelsesystemets viktigaste effekt är att lyckas göra makten att bestraffa till något naturligt och legitimt (Foucault 2003:303). Därför är det intressant att studera diskurser och maktens dolda mekanismer inom suveränitetsmaktens utövande, och hur detta samspelar i reproduktionen av den kriminalpolitiska diskursen inom institutionerna. För att kunna disciplinera inom de disciplinära institutionerna krävs en rad disciplinära åtgärder mot individen som är normaliserade och kan ses som dolda, nedan presenteras hur detta kan ske.

3.2.1. Disciplinära åtgärder

För att förstå vilka medel den disciplinära makten använder sig av för att disciplinera individen kommer Foucaults teorier om syftet med isoleringen inom fängelsesystemet att presenteras, samt psykologiska teorier om människans grundläggande behov. Detta belyses för att människans behov av social samvaro kan användas som ett redskap för att disciplinera individen inom institutioner, som till exempel fängelset. Dessa teorier som presenteras nedan befinner sig således under Foucaults teorier om disciplinering i detta avsnitts teorihierarki.

Enligt Foucault är syftet med isoleringen i fängelset att den ska verka så påtagande att den är ångestframkallande och plågsam för att fången ska ångra sig, vilja bättras och då kommer även plågsamheten att släppa enligt fängelseinstitutionens lära. Isoleringen är också ett sätt att på ett maximalt sätt utöva makt; *”ensamheten är det första villkoret för total underkastelse”* (Foucault 2003:239) eftersom isoleringen lämnar fången helt ensam med den makt som utövas över honom, och straffet verkar totalt över individen. En amerikansk fängelsemodell för total isolering, den så kallade ”Philadelphia-modellen”, har syftet att fången ska finna botgörelse inom sig själv, han ska upplysas inifrån det egna samvetet. Modellen beskrivs utifrån en anstalt som heter Cherry Hill;

Enda förbättringsmodellen samvetet och den stumma arkitektur det står inför. I Cherry Hill är det murarna som straffar brottet: cellen ställer fången inför sig själv, han är tvungen att lyssna på sitt samvete (Foucault 2003:241).

I denna modell syns ett tydligt kristet och katolskt synsätt på fängelsets syfte enligt Foucault, i tecken kring den kristna synen på återuppståndelsen. Man ska pånyttfödas; *”I Cherry Hill är livet som förintas och börjar på nytt”* (Foucault 2003:242). Isolering som straff är en kontroll av kroppen i det fysiska rummet, samtidigt som straffåtgärden riktas mot medvetandet och sinnet, vilket blir ett typ av straff i straffet. Straffet i det moderna samhället drabbar fortfarande de dömdas kroppar, men det sker på avstånd och undangömt istället för mitt på stadens torg där den tidigare avrättningen utfördes. Lagar och ”regler” omger numera straffets utövning, och istället har bödeln som tidigare utförde halshuggningar ersatts av en armada av professionella såsom vakter, uppfostrare, läkare och psykiatriker (Foucault 2003:16). Fängelsesystemet verkar fortfarande på kroppen som lider av dess metoder, vilket kan vara i form av minskad mat, avstängning från fysisk samvaro, slag eller isolering. Våldet verkar således fortfarande mot fången, men med mindre intensitet (Foucault 2003:20):

Avsikten att tillfoga fysisk plåga finns kvar som bottensats i det moderna straffväsendets mekanismer (Foucault 2003:21).

Foucault menar att det till synes *”sveps in i ett okroppsligt straffsystem”* (Foucault 2003:21). Med ett okroppsligt straffsystem menar Foucault fängelsesystemet och på det sätt det uppges styras av humanistiska värden och inte som tidigare ett kroppsstraff. Maktens dolda medel verkar genom användandet av isolering inom fängelsesystemet, och effekterna av isolering kan därigenom förstås genom psykologiska teorier om människans behov av social samvaro. Användandet av isolering som disciplineringsåtgärd kan förstås utifrån psykologen Abraham Maslows teorier om människan som en social varelse, med behov som sociala relationer och grundläggande känslomässig interaktion för att ha en hälsosam utveckling och välmående

(Jerlang 2008). Utifrån denna utgångspunkt kommer teorin att förklara hur det kan utnyttjas för att disciplinera individen, eftersom isolering ändå används inom det till synes okroppsliga straffsystemet som fängelset innebär. Maslow utvecklade en modell för dessa mänskliga behov, kallad Maslows behovstrappa, som förklarar hur de mänskliga behoven behöver prioriteras för att en människa ska må bra och ha en positiv livsutveckling (Jerlang 2008). Det första steget handlar om biologiska och fysiologiska behov som luft, mat, vätska, tak över huvudet, värme och sömn. Det andra steget handlar om människans trygghetsbehov som skydd, säkerhet, ordning, gränser och stabilitet. Det tredje steget belyser social samhörighet med gruppen, familjen, kärlek, och relationer. Det fjärde steget handlar om självkänslan som utgår från prestation, makt, oberoende, status och dominans. Det femte och sista steget i trappan belyser behovet av självförverkligande utifrån moral, kreativitet, fördomsfrihet och pragmatism. Alla dessa steg är viktiga för att människan ska vara välmående, och om ett steg är uppfyllt kan man gå vidare till nästa, annars hamnar människan i obalans och kan utveckla besvär och psykisk ohälsa (Jerlang 2008). Om man utgår från det andra och tredje steget i behovstrappan så är beröringen av stor betydelse i kontakten med andra människor. Alla har ett behov av att beröra och beröras för att utvecklas till friska livskraftiga individer. Via beröring uttrycker vi känslor som sympati, kärlek, förståelse och uppskattning. Vår verklighetsuppfattning är således beroende av beröringssinnet (Dillon Wooten 1999:11). Personer som är isolerade och avstängda från mänsklig samvaro kan bli kontaktstörda. Därför är det intressant att se till detta då vi studerar Fenixavdelningarna, där beröringsförbud råder vilket innebär avstängning från fysisk kontakt med anhöriga.

Det tredje steget i Maslows behovstrappa, som belyser social samhörighet, kan även förstås utifrån professor Johan Asplunds socialpsykologiska teori om människans grundläggande behov av kommunikation (Asplund 1987). Asplund beskriver detta med begreppen ”social responsivitet” och ”asocial responslöshet”. Social responsivitet skulle kunna förklaras genom att utgå från ordens latinska betydelse: ”Socialitet” kommer från ordet *socialis* som betyder sällskaplig och ordet *respondre* betyder svara. Asocial responslöshet är alltså dess motsats (Asplund 1987:29). Enligt Asplund är människan en varelse som lever upp i närvaro av andra, och som i ensamhet eller isolering blir liv- eller mållös (Asplund 1987:12). Således används isolering som en disciplineringsmetod i fängelset, genom att individen påtvingas asocial responslöshet och därmed kontrolleras en av individens grundläggande behov. Belöningen inom disciplineringen kan således vara att ge tillbaka någon grad av möjlighet till responsivitet. Belöningen är nödvändig för att individen ska disciplineras för utan belöningen

blir fången bara straffad och därmed tillintetgörs hen (Asplund 1987:189). Detta eftersom individen då inte har någon som helst inflytande över sin omgivning. Detta visar Asplund genom exempel från koncentrationsläger där fångar blev tillintetgjorda genom påtvungen asocial responslöshet vilket fick fångarna att framstå som levande lik (Asplund 1987:189). Utifrån detta menar Asplund att social responsivitet är ett mänskligt grundläggande behov för att människan inte ska utveckla en psykisk störning och kan därmed tolkas som en del av det tredje steget i Maslows behovstrappa. Isoleringen fräntar således människan ett av sina grundläggande behov.

De som underordnas i exkluderingsprocessen kan således utsättas för disciplinering vars syfte är att foga och disciplinera individen till ett önskvärt beteende, vilket sker inom institutioner som till exempel fängelset. Genom att se till de faktorer som Maslow och Asplund poängterar, så kan Foucaults teorier om disciplinering och isoleringens syfte i fängelset förstås som verktyg för maktens utövande. För att ytterligare belysa detta presenterar denna studie tidigare forskning inom detta fält.

3.2.2. Isoleringens skadeverkningar.

För att belysa konsekvenserna av användandet av isolering presenteras här tidigare forskning om dess skadeverkningar, och skall förstås i förhållande till Foucaults förklaringar om isoleringens syfte, samt Maslows och Asplunds teorier. Denna del skall förstås som den sista delen i disciplineringsavsnittets hierarki.

En tidigare forskning belyser ”supermax”-fängelser och avdelningar i USA, och isoleringens effekter och skadeverkningar på fångarna (Haney 2003). ”Supermax” har tidigare i denna studie presenteras utifrån dess särskiljningsprocess av fångar, och är en plats med särskild slutenhet och avskildhet. Forskning har liknat dessa fängelser och avdelningar vid isolering, och de kan liknas vid Fenixavdelningarna eftersom de har samma typ av hårda restriktioner, höga övervakning och avskildhet från övriga fängelser. Craig Haney (2003) är professor i psykologi och i hans studie undersöker han frågor rörande psykisk ohälsa på grund av isoleringen vid ett av de högsäkerhetsfängelser som finns i Kalifornien. Studien är gjord vid ”supermax” fängelset i California Pelican Bay-anstalten. Studien menar att de intagna på ”supermax”-fängelser lever under sådana förhållanden som går att likna vid den isolering som häktade fångar lever under och på dessa anstalter sitter de intagna isolerade under en längre tid (Haney 2003:125). Resultaten visar att fångarna uppvisade psykologiska symtom såsom ångest och kraftlöshet och att det förekom hos samtliga interner, samt att 70 % av

internerna kände att de var nära ett känslomässigt sammanbrott (Haney 2003:134). Psykopatologiska symtom, vilket innebär att individen är sjuklig utifrån psykiska hälsans, visade sig vara vanligt bland de intagna. Så många som 83-88% av de intagna led av symtom som påträngande tankar, aggressivitet, irritation och förvirring (Haney 2003:134). Även forskaren Peter Scharff Smith (2006) vid Danska institutet för mänskliga rättigheter har undersökt om isolering skapar skadeverkningar i fängelser och häkten i Skandinavien, England och USA. Smiths (2006) studie visar att lång tid av isolering kan leda till skador såsom ångest, rubbning i tankemönstret, hallucinationer, depression, ilska och likgiltighet. Studien visar att det även kan uppkomma samma typ av symptom och skador vid kortare tid av isolering som pågår under ett par timmar till några dagar.

Utifrån denna forskning kan man därmed se att isolering är skadligt för fångarna och att isolering är förekommande i fängelsesystemet, och används på liknande sätt i både USA, Europa och Sverige. Det är därmed intressant att analysera Foucaults teorier om disciplinering och isoleringens syfte inom fängelsesystemet i denna studie, då det empiriska materialet analyseras under rubriken resultat och analys. De analyseras för att se hur exkluderingen och disciplineringen samverkar inom de diskursiva formationerna i förhållande till den sociala kontexten.

3.3 Teoretisk sammanfattning

De teorier som har redovisas ska förstås utifrån två teoretiska teman; exkludering och disciplinering. Inom dessa teman finns således en inbördes teoretisk hierarki, samtidigt som dessa teman ska förstås i förhållande till varandra. Exkluderingens överordnade teori är Foucaults teorier om hur makten utövas och hur den underordnar oss, och hur makten verkar över de underordnade. Denna teori beskriver en normaliseringsprocess där individer tilldelas värderande omdömen och kategoriseras utifrån motsatspar som till exempel farlig-ofarlig. Nästa steg i exkluderingsavsnittets hierarki är stigmatiseringsteorin och skapandet av ”de Andra” som ska förstås som mekanismer för den exkluderingsprocess Foucault beskriver. Detta eftersom stigmatiseringsteorin och skapandet av ”de Andra” beskriver hur individer tillskrivs de värderade omdömena Foucault beskriver. Sista delen av exkluderingsavsnittets hierarki är den tidigare forskning som beskriver hur fångar särskiljs från andra fångar och beskrivs som ”psykopater” och som ”de värsta av de värsta”. Denna tidigare forskning beskriver således de som berörs av exkluderingsprocessen.

Det teoretiska avsnittets andra tema är disciplinering, vilket har en egen inbördes teoretisk hierarki. Detta avsnitt ska även förstås i förhållande till exkluderingsavsnittet då det är de som berörs av exkluderingsprocessen som kan utsättas för disciplinering. Den teori som ska tolkas som den överordnade inom disciplineringsavsnittet är Foucaults teorier, som beskriver disciplinerings syfte att foga individer till önskvärt beteende. Därefter presenteras teorier om Foucaults syn på isoleringens syfte, samt människans grundläggande behov av social samvaro och mänsklig kontakt, och hur det utnyttjas för att effektivt disciplinera individer. Det ska förstås som nästa steg i disciplineringsavsnittets hierarki. Slutligen har tidigare forskning presenterats om isoleringens skadeverkningar för att förstå isoleringens konsekvenser, och därmed även vilka konsekvenser exkluderingsprocessen kan få. Detta ska förstås som den sista delen i disciplineringsavsnittets hierarki.

Dessa teorier är relevanta för denna studies resultat och analys, då syftet är att belysa dessa processer rörande de diskursiva formationerna som berör Fenixavdelningarna och Fenixplacerade.

4. Resultat och analys

Empirin har analyserats utifrån Faircloughs metod av kritisk diskursanalys, de första och andra dimensionerna som berör text och diskursiv praktik. Vi ser här till hur den lingvistiska uppbyggnaden formar texten, och efter detta kan man se till hur uppbyggnaden kan uppfattas av läsaren, och hur texten bygger en diskurs utifrån detta utifrån språkets regelbundenheter. I våra empiriska källor gör textförfattarna detta på olika sätt vilket vi nedan belyser genom att exemplifiera med talande citat. Den tredje dimensionen analyserades och ska förstås som att den ramar in den sociala kontexten.

Vi valde att studera olika diskursordningar som framträdde i materialet. Den första, som ska ses som övergripande och dominerande är diskursen om Fenixfången. Den beskriver Fenixfångarna som ”farliga”, avvikande och särskilda från andra fångar. De nästföljande, säkerhetsdiskursen samt de professionellas diskurs ska läsas inomdiskursivt och framträdde som underdiskurser utifrån den dominerande om Fenixfången. Under motdiskurser framträder de diskursiva formationer som motsätter sig de andra tre dominerande diskurserna.

4.1. Diskursen om Fenixfången

Denna diskurs framkom i beskrivningen av Fenixfångarna i textmaterialet då en noggrann genomläsning genomfördes. Det som framkom var att Fenixfångarna beskrivs som avvikande och särskilda från andra fångar. I artiklarna kan vi se ett tydligt mönster av att Fenixfångarna

avhumaniseras genom att de beskrivs som att dem uppvisar ”psykopatiska drag” och därigenom är så farliga att de måste placeras i en särskild avdelning, som även Hörnqvists (2007) tidigare forskning från den svenska kontexten visar. Diskursen beskriver Fenixfången som både individ och grupp utifrån detta sätt. Denna diskurs är den övergripande diskursen som de andra diskurserna förhåller sig till. Detta kan vara genom att de andra stämmer in på diskursen om Fenixfången, eller att de motsätter sig denna diskurs, vilket vi analyserar under rubriken motdiskurs. Det är alltså en del av diskursordningen, där denna dominerande diskurs står i motsättning till motdiskursen. Diskursen om Fenixfången blir synlig genom språkliga regelbundenheter som skapar en diskursiv praktik inom den kriminalpolitiska diskursen, vilket vi kan se i följande citat:

Under rigorös ljud- och bildövervakning och stenhårda rutiner förvaras några av Sveriges absolut farligaste män bakom lås och bom. Inne på anstalterna Saltvik, Kumla och Hall finns så kallade Fenixavdelningar; högsäkerhetsbunkrar som inrymmer personer som begått mycket grova brott, och personer som kriminalvården befarar ska rymma - eller fortsätta sin brottsliga bana innanför murarna (Drevfjäll & Eriksson 2013).

I detta citat målar artikelförfattaren upp de Fenixplacerade som farliga, formulerar sig som om detta vore en sanning genom att skriva att det är ”Sveriges farligaste män”. Genom att beskriva fångarna på Fenixavdelningarna som grovt kriminella tillskriver artikelförfattaren misskrediterade egenskaper som blir till fläckar på den personliga karaktären och detta leder till att fångarna blir stigmatiserade, precis som Goffman (2011) beskriver hur en stigmatiseringsprocess går till. Det leder således till att fångarna blir ”de Andra”. Genom att media beskriver de Fenixplacerade som avvikande från övriga samhällets medborgare så sker den normaliseringsprocess som en sorterar utifrån motsatsparet ”hederlig” och ”kriminell”, eller ”farlig” och ”ofarlig”. Följande citat exemplifierar detta;

Att de intagna bedöms som farliga och har ”psykisk särart” kan vi inte göra mycket åt. Vi tar dem vi får! Ska någon annan ta dem kanske? Säger Kriminalvårdens säkerhetschef Christer Isaksson (Palmkvist 2012).

Eftersom de intagna beskrivs av Kriminalvårdens säkerhetschef som ”*farliga*” och ha en ”*psykisk särart*” så beskrivs de som avvikande i förhållande till normen och särskilda från de resterande fångarna. De beskrivs således både som avvikande i förhållande till den hederlige medborgaren, men även som särskild från den avvikande fången, alltså som avvikande från de avvikande. Artikelförfattaren lyfter därigenom fram hur Kriminalvården ser på De Fenixplacerade. Följande citat beskriver även den en Fenixplacerades beteende utifrån denna diskurs;

Vansinnesutbrott, en söndersparkad kaffemaskin, hot mot medfångar och arbetsvägran. GT kan i dag avslöja hur Bandidospresidenten Mehdi Seyyed, 39, aggressiva uppförande på Halls säkerhetsavdelning och Kumlabunkern har lett till att han fått en serie av varningar från Kriminalvården. Den ökända gängledaren har även försökt organisera en fängstreck - och kastat filmjolk på fängelsepersonalen (Divinyi & Hankins 2014).

Till skillnad från det första citatet som vi lyft fram som beskriver alla Fenixfångar generellt, så handlar detta om en enskild fånge. Bilden förstärks då av Fenixfången som individuellt ”farlig” genom många beskrivande adjektiv om honom som vansinnig, aggressiv och hotfull. På så sätt definieras hans karaktär genom Kriminalvårdens beskrivande, eller genom att journalisten själv reproducerar denna bild inom rådande diskurs genom att lägga till att han är en ”ökänd gängledare”. Artikeln kan därmed bidra till att stigmatisera fången genom dessa beskrivningar om honom som ”ökänd”, ”den Andre”. Inom diskursen tycks Fenixfången redan besitta ett stigma som sedan reproduceras genom en nyhet som denna inifrån fängelsevärlden. Artikeln tillskriver fången normaliserade omdömen som förklaras i Foucaults teori om den exkluderande differentieringsprocessen, i vilket fången beskrivs ha ett avvikande icke-önskvärt beteende enligt Kriminalvården. Textförfattaren producerar ett ”bevis” eftersom artikeln anger att de ”avslöjar” hur fången betar sig på anstalten, och detta samstämmer med rådande diskurs om de Fenixplacerade som farliga. De Fenixplacerade blir genom detta ”rituellt pestsmittade” som Goffman (2011) beskriver hur ett stigma befasts på en person. Foucault (2003) beskriver även denna process, och hur de ”sjuka” då ska hållas inspärrade från det övriga ”friska” samhället. Följande citat tillskriver även de som placeras på Fenixavdelningarna med särskilda egenskaper, men i detta fall är det en journalist som intervjuar Kriminalvårdens säkerhetsansvarige;

Här kan man exempelvis placera såna som har med organiserad eller gränsöverskridande brottslighet att göra, som är samhällsfarliga, flyktbenägna och kriminella med resurser – som har goda kontakter till pengar eller teknisk kompetens, personer som till exempel kan styra brottslighet inifrån, säger Christer Isaksson, säkerhetsansvarig. –Helst vill vi inte fylla avdelningen. Det här är starka individer så vi vill ha en del luft (Sjölund 2009).

Detta citat använder beskrivningar om de intagna som kan ses som att de avhumaniserar personen genom att säga att denne är ”*samhällsfarlig*”, det vill säga är farlig för övriga personer i samhället. Genom att använda formuleringen ”*såna som*” förstärker det den diskursen om Fenixfången som avvikande, som ”de Andra”. Intervjupersonen upprätthåller bilden av fångarna som farliga då han säger att de inte vill fylla avdelningens platser för att det är så ”*starka individer*”. Eftersom det är en auktoritet som intervjuas, anstaltens säkerhetsansvarige, så kan det av läsaren uppfattas som att ”fakta”, som upprätthålls av en person i en överordnad ställning inom denna institution. Foucault (1993) beskriver hur

”sanningen” upprätthålls inom institutioner genom en ständig maktkamp mellan de som är överordnande och de som är underordnade, om vem som ska definiera verkligheten inom diskursen. Eftersom dessa beskrivningar reproduceras i artikeln bildar dessa ”fakta” ett mönster av ”sanning” om de Fenixplacerade genom dessa språkliga regelbundenheter.

Följande citat visar även hur denna diskurs om de Fenixplacerade har övertagits av en fånge, som själv reproducerar bilden av sig och de övriga på avdelningen som så farliga att det behövs en stor polisinsats kring dem när de ska vittna i rätten;

Inom kort hoppas Torgny Jönsson få föra sin talan i tingsrätten, dit han kallat 14 bunkerfångar som vittnen. – De ska senare införas som målsägare i ärendet, och då kommer det innebära att alla kommer att befinna sig i rätten samtidigt, säger han. Det skulle i så fall innebära att ett extremt tungt polispådrag med helikoptrar, poliser med förstärkningsvapen och nationella insatsstyrkan skulle behöva kallas in för att bevaka transporten av personerna till rätten. – Norrköping kommer att bli en belägrad stad, så är det ju, säger Torgny Jönsson (Drevfjäll & Eriksson 2013).

Detta citat visar att diskursen om de Fenixplacerade inte alltid är uttalad om dennes karaktär eller brottsliga gärningar, diskursen syns här mer dold då de mer beskriver det omfattande polisiära pådrag som behövs när de fångarna ska ut i samhället till rättegången för att vittna. Eftersom en fånge beskriver hur staden blir ”*belägrad*”, och genom att artikeln lyfter fram detta, så återger artikeln bilden av de Fenixplacerade som farliga. Fången deltar härmed i att upprätthålla diskursen om sig själv som farlig, vilket kan ses som att han deltar i sin egen underordningsprocess utifrån de givna föreställningarna inom denna diskurs. Utifrån stigmatiseringsteorin så tycks denna fånge hålla med om ”de normalas” bild av honom och den stigmatiserade gruppen. Han motsätter sig inte bilden av dem som några som behöver dessa säkerhetsåtgärder, utan konstaterar att det är så.

Vi kunde se att även de artiklar som intervjuar fångar eller vill belysa eventuella rättsosäkra brister i placeringarna stämde in i rådande diskurs om de Fenixplacerade som farliga. Även när en fånge skriver en debattartikel från sitt perspektiv satte Aftonbladet en ingress med en beskrivning av textförfattaren som ”*caffians bankir*” vilket då ramar in texten redan från början, innan artikelförfattarens egna rubrikval som sedan följer;

Internerna som kallas ”caffians bankir”: 20 000 kronor per dygn och plats – för ren förvaring (Jönsson 2012).

Läsaren kan då komma att mottaga en färdig diskurs om debattartikelförfattaren som yrkeskriminell, och kan komma att färgas av denna ingress på grund av att tidningen placerad en egen beskrivning av debattartikelförfattaren innan själva texten. Media reproducerar således en bild av de Fenixplacerade inom den dominerande diskursen.

Både det språkliga mönstret i meningsuppbyggnader kan uppfattas som att texten presenterar ”fakta”, samt beskrivandet av de Fenixplacerades och handlingar som onormala, farliga och vansinniga, så bildar det den språkliga regelbundenhet som bildar denna diskurs. Diskursen upprätthåller den normaliseringsprocess inom vilket en exkludering utifrån denna differentieringsprocess sker utefter motsatspar. Den kriminella som får den negativa beskrivningen utifrån detta motsatspar, som farlig-ofarlig, utdefinieras då och beskrivningen i sig av personen blir ett led i en underordningsprocess där fången besitter ett stigma, vilket liknar den process Foucault (2003) beskriver. Utifrån dessa citat kan vi se att inom denna diskurs beskrivs Fenixfångarna som en grupp som är farligare än övriga fångar. Denna diskurs dominerar därför att den befäster rådande kriminalpolitiskt synsätt, som reproduceras genom medias berättande. De Fenixplacerade blir beskrivna som ”de Andra”, de sjuka och de onormala som ska Fenixplaceras, eftersom de utgör en ”fara” för övriga ”friska” samhället. Därmed legitimeras avdelningarna utifrån denna beskrivning.

4.2. Säkerhetsdiskurs

Denna diskurs framträdde tydligt i artiklar som beskrev Fenixavdelningarna och använder sig av säkerhet som begrepp för att legitimera den höga graden av restriktioner, kontroll och isolering. Denna diskursformation står över behandlingssynen inom diskursordningen idag, eftersom behandling och återanpassning får stå tillbaka framför behovet av säkerhet som uttrycks i diskursen, och är en del av hur man legitimerar Fenixavdelningarna. Diskursen är intressant eftersom den till synes kontrasterar Kriminalvårdens egna målsättningar i lagtext och föreskrifter om att behandla och återanpassa fångar under anstaltstiden. Denna säkerhetsdiskurs kunde utläsas som inomdiskursiv till diskursen om de Fenixplacerade. I denna diskurs kan vi se hur säkerheten motiveras genom ett underliggande antagande om Fenixfångarna som ska placeras där som farliga. Denna diskurs bygger således på diskursen om de Fenixplacerade som en farlig grupp, för det antas att på grund av deras ”farlighet” behövs den höga säkerheten på anstalterna för att ”skydda samhället” från dessa individer. Detta kunde vi se när vi analyserade citaten i artiklarna, och därför är det viktigt att läsa denna inomdiskursivt utifrån analysen från tidigare rubrik. I följande citat är diskursen om Fenixfångarna som farlig dold, då de pratar om en särskild sorts fångar som antas skilja sig från övriga då de hänvisar till dem som *”det finns intagna(...)som behöver den här graden av”*;

Det finns intagna som vi och lagstiftaren menar att vi behöver ha den här graden av övervakning och kontroll på, säger Kriminalvårdens chefsjurist Elisabeth Lager (Berglund 2014).

Säkerhetsdiskursen syns tydlig eftersom Kriminalvårdens chefsjurist uttryckligen säger att det behövs en hög grad av övervakning och kontroll för dessa Fenixplacerade, som tycks besitta ett stigma och ses som avvikande från övriga fångar. I nedan stående citat kan vi se att säkerheten motiveras och legitimeras genom att den politiska makten påstås mena att *”den här graden av övervakning och kontroll”* behövs på Fenixavdelningarna, enligt intervjupersonen. Fenixavdelningarna målas alltså upp som en särskild plats för särskilt farliga, som även Hörnqvists forskning (2007) rörande den svenska kontexten visar.

Följande citat visar hur diskursen om säkerheten hänger ihop med synen på de som ska placeras på Fenix som *”de värsta fångarna”* samt *”dem som inte vill återanpassas”*, alltså att de avviker från de *”vanliga”* fångarna, eftersom de beskrivs som de värsta;

I den politiska stormen hösten 2004 talas det om svängdörrar på fängelserna och oacceptabla säkerhetsbrister. Moderatledaren Fredrik Reinfeldt kräver den socialdemokratiska justitieministern Thomas Bodströms avgång. Bodström svarar med att lansera idén om ett superfängelse. Förvaring av *”dem som på något sätt inte vill återanpassas till samhället”*. Nu är 1970-talets tankar om att alla kriminella kan rehabiliteras och bli välfungerande samhällsmedborgare borta. De värsta fångarna ska koncentreras till ett ställe (Palmkvist 2012).

I citatet ovan uttrycker artikelförfattaren den rådande diskursen från den politiska makten samtidigt som han ifrågasätter den. Om man analyserar modaliteten i citatet kan man se att journalisten inte tycks stämma in på påståendet som politiken representerar. Detta då han tar upp att synen på att kriminella *”kan rehabiliteras och bli välfungerande samhällsmedborgare”* är borta. Artikelförfattaren kontrasterar med en annan bild som står i motsättning till den rådande diskursen om fångarna på Fenix. Dessa diskurser tycks existera samtidigt i motsättning. Följande citat visar även det mer uttalat att säkerheten måste vara hög på grund av att de intagna är så pass farliga;

Men Thomas Bodström tycker fortfarande att det var rätt att bygga superfängelserna. – Det är för tidigt att säga att alla inte behövs, jag tror att det kommer att se annorlunda ut om några år. Vi vill inte hamna i den situationen som rådde i början av 2000-talet då fångar styrde på fängelserna, säger han till DN (Stengård 2010).

Thomas Bodström, som var med att lagstifta och ta fram underlag till Fenixavdelningarna i regeringsställning, hänvisar även han till denna diskurs av behovet av Fenix genom att bygga upp en bild av *”att fångarna styrde på fängelserna”*. Diskursen beskriver fångarna som en farlig grupp men för att kunna legitimera den höga säkerheten på Fenixavdelningarna. Att höja säkerheten motiveras genom detta citat, då läsaren kan få intrycket av att Kriminalvården inte hade makten på anstalterna. Eftersom Thomas Bodström är en auktoritet och en del av den politiska makten, alltså en person i överordnad ställning i samhället, kan det uppfattas som att hans ord är *”fakta”* då han försöker upprätthålla en *”sanning”* inom den

kriminalpolitiska diskursen. Dock så är textförfattaren tydlig med att skriva att just Bodström vidhåller behovet att Fenixavdelningarna, men eftersom han är en del av den politiska makten så kan mottagaren av budskapet uppfatta det som information av betydelse för diskussionen.

Diskursen är även mer dold i vissa artiklar men säger oss att miljön inte är som normalt på fängelserna eftersom personalen är "*specialutbildade*" och är "*dubbelt så många som normalt*":

Personalen i superbunkern är specialutbildad i bland annat självskydd och de är dubbelt så många som normalt, 50 personer (Sjölund 2009).

Eftersom personalen är specialutbildad för att kunna skydda sig själva, utifrån det underliggande antagandet i diskursen om de "farliga" på avdelningarna, att de ska behöva denna "*special*" utbildning för att vara säkra. Att personalen är dubbelt så många som normalt indikerar även att situationen således är onormal, eftersom det byggs upp en bild av dessa avdelningar i kontrast i till övriga fängelset.

Även bland kritiker till Fenixavdelningarna är säkerhetsdiskursen rådande och inte i sig ifrågasatt, följande citat berättar att trots att docenten är en stark kritiker ifrågasätter han inte behovet av den höga säkerheten, i alla fall vill artikelförfattaren inte påvisa det;

Docent i kriminologi Magnus Hörnqvist är klar motståndare till hela konceptet med en anstalt i anstalten och framhöll för Kaliber att det måste finnas mycket enklare, billigare och humanare sätt att höja säkerheten (Nilsson 2012).

Uttalandet instämmer i att säkerheten bör höjas, och ifrågasätts på det sättet inte, och det han ifrågasätter är istället om den inte kan höjas på ett mer humanare sätt. Säkerhetsdiskursen framställs även som en del av kritikernas tankesätt. Eftersom diskursen i sig inte ifrågasätts kan det ses som en rådande "sanning" inom den kriminalpolitiska diskursen att det krävs säkerhetshöjande åtgärder, just eftersom de är en viss "typ" av intagna så kan den höga graden av övervakning och kontroll motiveras.

Genom att analysera dessa artiklar tycks säkerhetsdiskursen legitimeras avdelningarnas restriktioner och höga säkerhetstänkande. Den dominerar beskrivningen av avdelningarna och därmed tycks säkerheten vara den främsta prioriteringen, som tidigare forskning från både "supermax"-fängelserna (Butler, Griffin & Johnson 2012) och Hörnqvists forskning (2007) belyser, och därför särskiljs Fenixavdelningarna från Kriminalvårdens egen målsättning som enligt lag sägs vara att återanpassa. Detta eftersom Bodström som varit med och lagstiftat om dessa avdelningar, säger att dessa fångar inte själva vill återanpassas, och artiklar beskriver hur det då tycks ha skett en förändring i synen på syftet med anstaltstiden rörande just

Fenixavdelningarna. På dessa avdelningar tycks därmed ett annat synsätt råda, istället för det humanistiska behandlingsideologiska synsättet, just eftersom säkerhetstänkande ska komma i första hand.

4.3. De professionellas diskurs

Denna diskurs uppfattade vi då vi kunde tolka flera artiklar där intervjupersoner som var professionella, personer i överordnade positioner i institutioner, inom Kriminalvården beskrev situationen på Fenix i konkret positiva ordalag, eller att negativa omskrivningar av situationen ofta bemöttes med beskrivningar av försök att förmildra eller skapa en mer positiv situation, vilket även syntes i Justitieombudsmannens granskande rapporter (JO 2013: Dnr 1844, 6113, 771). Dessa rapporter inleds med att det är olika tjänstemän som möter varandra som professionella, och de presenteras även med titel och ansvarsområde, och JO inleder granskningarna med att möta anstaltens ledning (JO 2013: Dnr 1844, 6113, 771). Vi har även studerat Kriminalvårdens säkerhetschef sedan 20 år tillbaka, Christer Isakssons uttalanden i de artiklar som berör Fenixfångarna och avdelningarna. Vi såg att de professionellas diskurs upprätthålls eftersom de i sin yrkesutövning inom en institution är en del av att legitimera och normalisera situationen på Fenixavdelningarna. Diskursen befinner sig därav inomdiskursivt till den dominerande kriminalpolitiska diskursen som inte ifrågasätter den rådande ”sanningen” om den övergripande diskursen om Fenixavdelningarnas nödvändighet. Citaten från texterna kan tolkas som att de vill ge en bild av att situationen på Fenixavdelningarna är likadan eller inte särskild från det övriga fängelsesystemet. Följande citat är taget ur Justitieombudsmannens rapport från granskningen av Fenixavdelningarna på Hallanstalten, och är ett citat plockat från slutdiskussionen efter tre dagars granskning:

Anstalten synes ha goda rutiner för omprövningen av beslut om avskildhet och av de ärenden som granskades var det bara i ett fall som anstalten hade överskridit den angivna fristen. I det fallet var det en intagen som var placerad i säkerhetsenheten (Fenixavdelningen) (JO 2013: Dnr 6113).

Justitieombudsmannens rapport använder sig här av positiva omskrivningar i slutorden efter genomgången granskning av Halls Fenixavdelning. Den har analyserats utifrån det första steget i Faircloughs analys vilket är hur texten är uppbyggd. Genom att skriva att anstalten har ”goda” rutiner samt att det ”bara var i ett fall” en Fenixfånge blivit placerad utan lagstöd i den totala isoleringen, kallad *avskildhet* och där man är helt ensam, så kan det uppfattas av läsaren som att det bra förhållanden som råder för fångarna. Nedan kan vi se hur

Justitieombudsmannen även markerar fångarnas uppfattningar inom citationstecken, vilket kan uppfattas som att det bara är en persons uppfattning eller tolkning av en händelse.

Där till gjorde han gällande att personalen ägnar sig åt ”maktmissbruk” och som exempel härpå uppgav han att vissa i personalen kräver att han säger ”rätt saker” i stentofonen för att de ska öppna dörren (JO 2013: Dnr 1844).

En annan intagen framförde klagomål över att kriminalvården hade placerat honom tillsammans med en annan intagen, trots att han hade sagt att det skulle bli ”problem”. Det blev ”tjafs” och han placerades i avskildhet. Han har suttit avskild i ett antal månader och avskildheten har fortsatt trots att den andre intagne flyttats från anstalten (JO 2013: Dnr 6113).

I motsättning till citaten ovan så beskrivs Kriminalvårdens personals uppfattningar av situationer som påtalas under Justitieombudsmannen granskning utan citationstecken, vilket då kan uppfattas av textläsaren som mer en ”sanning” eller en ”verklig” återberättelse av rådande förhållande. Följande citat exemplifierar detta, då chefen för anstalten här bemöter fångarnas kritik om brist på sysselsättning utan att något sätts inom citationstecken;

Emellertid är det svårt att ta in arbete till säkerhetsenheten, eftersom en del intagna inte är villiga att utföra det arbete som erbjuds. Anstalten har hanterat många fall av arbetsvägran avseende de intagna som tidigare klagat på att det inte finns någon sysselsättning (JO 2013: Dnr 6113).

Även följande citat visar detta sätt att återge Kriminalvårdens personals bild av läget som ”fakta” utan citationstecken, i rapporten från Saltviksanstalten:

I säkerhetsenheten finns det några svårplacerade intagna. Anstalten har vidtagit de omplaceringsåtgärder som bedömts nödvändiga (JO 2013: Dnr 1844).

I citatet ovan kan man även se att den dolda diskursen om fångarna på Fenix återges, att de bedöms som ”*svårplacerade intagna*”, men Justitieombudsmannens text beskriver inte att detta är Kriminalvårdens sätt att se på det på samma sätt som rapporterna återger fångarnas berättelser. Det kan då uppfattas som att Justitieombudsmannen återger Kriminalvårdens bild av rådande förhållanden på ett annorlunda sätt än hur de återger fångarnas, eftersom Justitieombudsmannen då använder formuleringar som ”*den intagne uppger*” eller ”*den intagnes upplevelse är då att*”;

Flera av de intagna uppgav att de upplever en frustration över att besluten om placering på avdelningen är kringgärdade av sekretess (JO 2013: Dnr: 771).

Därtill var han missnöjd över att han inte tillåts att ta frukostmaten på egenhand och han har vid flera tillfällen fått möjligt bröd och ost (JO 2013: Dnr 6113).

Ett antal intagna framförde klagomål över läkarens bemötande (JO 2013: Dnr 6113).

Om man utgår från Faircloughs första textanalytiska dimension och textens modalitet, det vill säga författarens grad av instämmande i ett påstående så ska man se om ett påstående

uppfattas som fakta eller en persons åsikt. När vi analyserar Justitieombudsmannens rapport med ovan givna citat kan vi se att eftersom de intagnas upplevelser beskrivs som just deras, genom att sätta citationstecken runt deras uppgifter, så kan det tolkas som att det som är Kriminalvårdens uppgifter är mer ”fakta” eftersom det inte skrivs på det sättet att det är en enskild persons uppfattning på samma sätt som fångarnas. I följande nedanstående citat kan man även se att fångarnas åsikt om kontaktförbudet på Fenixavdelningarna direkt besvaras i JO:s text med Kriminalvårdens försök att enligt dem minska de negativa verkningarna av isolering. Det framkommer dock inte vem som tycker att det skulle minska effekterna, och eftersom det inte är inom citationstecken så framställs det som en fakta, eller en ”sanning”;

Det som emellertid upplevs som mest påfrestande är att det inte får förekomma någon fysisk kontakt i samband med besök. I ett försök att minska de negativa verkningarna gäller inte förbudet mot fysisk kontakt mindre barn (JO 2013 Dnr: 771).

Fångarnas bild blir ”de Andras” beskrivning, vars röster inte tas på allvar, som Foucault (2003) menar om diskursens utestängningsmekanismer. Här verkar både den andra mekanismen, det vill säga att ”dårens” tal inte hörsammas på samma sätt som de ”friskas”, och den tredje mekanismen vilket innebär upprättandet av motsättningen mellan det ”sanna” och det ”falsa”. Justitieombudsmannens rapport presenterar tydligt bådas bilder av situationen, de Fenixplacerades och Kriminalvårdens, men sättet det presenteras på i text är annorlunda och dolt, och genom textens uppbyggnad kan det ges olika värde. Kriminalvården blir ”de normalas”, de professionellas, röster som återges på ett annorlunda sätt än de stigmatiserade fångarnas, som bara blir fångarnas egna upplevelser. De i överordnad position får definiera hur verkligheten återges inom Fenixavdelningarna. Diskursen upprätthålls därför genom dessa dolda maktens mekanismer.

Nedan beskriver Kriminalvårdens säkerhetschef Fenixavdelningarna och han använder sig av positiva beskrivningar av avdelningarna. Dessa citat har analyserats utifrån både den första och andra dimensionen utifrån Faircloughs metod, det vill säga texten och den diskursiva praktiken:

Som kompensation för den relativa slutenheten – någonstans är ju detta the end of the line – så försökte vi bygga avdelningarna så att det motverkar den kraftfulla isoleringen, säger Christer Isaksson, Kriminalvårdens säkerhetschef sedan tjugo år (Palmkvist 2012).

Det är i princip samsittning på alla avdelningar. Motsvarande klientel i andra länder sitter avskilda 23 timmar per dygn, säger Isaksson (Palmkvist 2012).

Det kan tolkas som att diskursen i uttalandena ovan är att Fenixavdelningarna inte skiljer sig nämnvärt från övriga fängelser, samt att i ”*andra länder*” menar han har dessa fångar, som är

ett ”*klientel*” för sig, har det sämre än i Sverige. Han stämmer därför även i in diskursen om fången på Fenix som avvikande och en annan typ av fånge. Genom att beskriva fångarna som ett ”*klientel*” så upprätthålls den stigmatiserade bilden av Fenixfången som avvikande från övriga fångar.

Kriminalvårdens säkerhetschef beskriver även avdelningarna i positiva ordalag, som att de är ”*luftiga*” och att fångarna kan leva ett förhållandevis ”*normalt*” liv trots att de är fängelseplacerade;

Avdelningarna är luftiga, i en internationell jämförelse har man mycket stor möjlighet att leva ett förhållandevis normalt liv inne på avdelningen. Sen tycker de intagna inte det, de tycker att det är skit samma trots dubbel takhöjd, dubbelt luftutrymme (Palmkvist 2012).

En auktoritet som en säkerhetschef står i överordnad ställning och representerar synen inom denna institution som professionell, därför kan det ses som att han vill befästa en bild av ”sanningen” i denna artikel om de förhållanden som råder inom institutionen. Foucault (2003) beskriver hur diskurser ständigt är i förändring och ständig i rörelse, de får även stöd av ett helt system av institutioner som upprätthåller vad som är ”sant” och ”falskt”, precis som detta visar. Säkerhetschefen vill här visa på motsättningen och rörligheten i synen på Fenixavdelningarna eftersom han även lyfter fram de intagnas egen syn i motsättning till sin, medan han vill representera det ”sanna” utifrån institutionen Kriminalvården. Han som ”normal” förkastar därmed ”dårens” eller den stigmatiserades synsätt och bild av ”sanningen”. Fångarnas upplevelser och synsätt blir ”de Andras” utifrån de överordnades yrkesutövning, och som exkluderas i en differentieringsprocess och underordnas, eftersom fångarnas ”sanning” om deras verklighet inte tillåts existera inom den dominerande diskursen. Detta synliggör att diskurser står i motsättning till varandra samtidigt som de samexisterar och kämpar om dominans.

4.4. Motdiskurser

Inom denna motdiskurs syns flera tydliga diskursiva formationer. De ställer sig mot diskursen om fången på Fenixavdelningarna, mot säkerhetsdiskursen och mot de professionellas diskurs som syns i materialet. Dock fanns det inte ett stort urval av artiklar med detta perspektiv då vi sökte efter empiriskt material, men det var inte begränsande för studien eftersom vi ville återge ett annat synsätt som framträdde i materialet än den dominerande diskursen. Inom denna diskurs syns att ett humanistiskt synsätt återspeglar fångarnas verklighet i artiklarna, de ges genom artiklarna tillbaka sina mänskliga egenskaper. Artikelförfattarna använder citat med fångarnas egna ord och berättelser och det kan därigenom uppfattas av läsaren som att

fången är mer mänsklig med egna känslor. På så sätt syns motdiskursen tydligt genom att fången får tala utifrån sin roll som pappa eller make, vilket är något många kan känna igen sig i. Artikelförfattarna väcker på grund av det sympati för fångens situation. Det denna motdiskurs belyser är hur dessa restriktioner som isoleringen innebär är skadlig för människan, på det sättet att fångarna får beskriva sin upplevelse av Fenixavdelningarna som isolerade, eftersom de upplever att det är ett typ av straff i sig att utsättas för denna isolering och restriktioner som beröringsförbud. Journalister förstärker även denna bild genom att på olika sätt beskriva en hermetiskt slutet miljö. De gör det på det sättet att de båda berättar utifrån ett eget perspektiv när de besöker avdelningarna, utifrån fångens perspektiv eller genom att lyfta fram metaforen om fågeln Fenix som fått namnge avdelningarna, och belyser genom det ett kriminalpolitiska synsätt som råder rörande Fenixavdelningarna;

Här börjar den process som ska leda till dagens säkerhetsavdelningar, namngivna efter sagans fågel Fenix. Fågeln som bränner sig själv på bål när den märker att döden nalkas, för att sedan återuppstå ur askan (Palmkvist 2012).

Om man analyserar vad som döljer sig bakom den metafor och symbolik som sagan om Fenix står för kan man dra tydliga paralleller till diskursen om Fenixfången och straffets utövande. I mytologin bränner fågeln Fenix sig själv på bål för att sedan pånyttfödas i en ny och bättre skepnad. Det kan liknas vid en syn på straffet som att fången ska härdas och genomgå en svår prövning för att bli bättre människa på avdelningarna. Att döpa säkerhetsavdelningar till Fenixavdelningar gör att Kriminalvården kan ses knyta an till en religiös syn på omvändelse genom korrektion, precis som enligt den amerikanska Philadelphia-modellen för isolering, som Foucault (2003) beskriver.

Inom denna motdiskurs ifrågasätts säkerheten, och att den höga säkerheten upplevs av fångarna som ett extra straff snarare än en säkerhetsåtgärd. Fångarna kan ses vända sig emot den stigmabetingade bilden av sig själva som ”farliga fångar”, och ifrågasätter den höga säkerheten genom att måla upp en mer human bild av sig själva som en ”normal” människa som drabbas av säkerhetsreglerna, vilket även artiklarna gör som intervjuar fångarna. På så sätt syns en motdiskurs mot den dominerande bilden av Fenixfångarna inom den kriminalpolitiska diskursen. I följande citat exemplifieras hur beröringsförbudet som råder på Fenix ifrågasätts, som motiveras som en säkerhetsåtgärd enligt Kriminalvården;

Förbudet att ens röra vid en Fenixfånge beror på den förre generaldirektören Lars Nylén. Den 1 augusti 2009 införde han paragraf 8 i de gemensamma reglerna för säkerhetsavdelningarna: ”En intagen får inte utan tillstånd ha kroppskontakt med besökare under bevakade besök.”

– De kallar det beröringstillstånd. Jag har fått avslag på beröringstillstånd med min fru, säger Petar.

– Kan du förstå det? Vad skulle jag göra, även om jag var skyldig till det jag sitter för, vad

skulle jag göra med min fru?

Barnen har han däremot fått tillstånd att röra. De får sitta i hans knä. Det har de ännu inte gjort. – Jag vet inte om jag vill utsätta dem för ett besök. De förstår inte situationen eller omgivningen. Och så skulle de se att mamma och pappa inte får krama varandra – vad skulle de tänka om det? (Palmkvist 2012).

Artikeln har analyserats utifrån den första och andra dimensionen i Faircloughs metod, det vill säga textens lingvistiska uppbyggnad samt den diskursiva praktiken. Citatet ovan lyfter fram en fånges upplevelse av hur säkerhetsåtgärderna drabbar honom. Han motsätter sig påståendet att det skulle röra sig om säkerhet att inte få beröra sina anhöriga. Enligt Maslows behovstrappa (Jerlang 2008) om människans behov av närhet, beröring och social gemenskap visar att det är ett av människans grundläggande behov att få stimulans inom dessa områden. Genom att fången och fångarna beskriver att restriktionerna förbjuder dem att ha beröring med anhöriga så kan det ses som att fångarna upplever det som att vara totalt isolerade, då de inte får denna grundläggande kontakt under sina år som de är på avdelningarna. Det kan innebära att de blir kontaktstörda enligt teorin, vilket kan försvåra ett liv efter anstaltstiden.

Den intagne målar även upp en motbild mot synen på fången som farlig, som i sig motiverar säkerhetsdiskursen. Genom att artikelförfattaren använder citat med fångens egna ord kan det uppfattas av läsaren som att fången är mer mänsklig med egna känslor, och på så sätt syns motdiskursen tydligt genom att den inte avhumaniserar fången som farlig och vansinnig. Fången talar här utifrån sin roll som pappa och make, vilket är något många kan känna igen sig i. Artikelförfattaren väcker på så sätt sympati för fångens situation. Fången får här resonera om sin situation och föra fram sina argument mot säkerhetsreglerna. Författaren ramar även in fångens egna ord med en bakgrundsbeskrivning till situationen där formuleringen ”*förbudet att ens röra vid en Fenixfånge*” kan utläsas som att författaren själv kan tyckas ifrågasätta den höga graden av säkerhetsåtgärder då han menar att man ”*inte ens*” får vidröra fången. Han skriver också att förbudet ”*beror på*” just den tidigare generaldirektören Lars Nyhlén, och alltså inte ett behov av hög säkerhet i sig. I samma artikel belyser journalisten hur han inte får skaka hand med intervjupersonen:

Vi får inte skaka hand. Det råder beröringsförbud. Fången som just kommit in genom dörren ruskar klenetroget på huvudet och tittar på kriminalvårdarna. De bekräftar: ingen kontakt (Palmkvist 2012).

Genom journalistens uppbyggnad av texten på detta sätt, att han dels låter fången beskriva situationen med sina egna ord, samt själv låter han egen upplevelse av förbudet belysas i texten, så kan man uppfatta en motdiskurs mot säkerheten i denna artikel. Samma journalist använder sig av samma berättarteknik i ett annat avsnitt med ett tydligt bildspråk som bygger

upp en känsla av hur anstalten känns inifrån. Läsaren skulle genom denna uppbyggnad av texten kunna förstå hur en fånge skulle känna inne på anstalten genom negativa beskrivningar av byggnaden och Kriminalvårdens ”*illasittande tofflor*”. Han använder sig även av beskrivningar av hur den fria världen med hamnen och båtar ser ut utanför murarna, för att förstärka känslan av inneslutenhet på anstalten. Textförfattaren bygger här upp ett målande bildspråk, som en berättelse genom att använda sig av metaforer som ”*genom matstruppen på en jätte*”:

Hall ser ut som vilken tegeltråkig offentlig anläggning som helst, en stor handfull byggnader utslängda i ett landskap som är kringgärdat av taggtråd, stängsel och metallportar. Anstalten famnar Halldalens svaga sluttning ner mot vattnet. På andra sidan ligger Södertäljes Sydhamn med mindre sportbåtar intill lastfartygen, fria att färdas vartsomhelst. Färden in i fängelsets slutna värld börjar med säkerhetskontroll – som på flygplatsen. Medan mina skor röntgas får jag låna Kriminalvårdens illasittande plasttofflor. Gången blir hasande – två, tre, fyra steg genom larmbågen. Ihop med två kriminalvårdare promenerar jag vidare mot det innersta. Korridoren är uppskattningsvis tre meter bred. Det blanklackerade gröna golvet försvinner bort i fjärran. Det känns som att glida genom matstruppen på en jätte. Skorna gnisslar svagt mot golvet. Nyckelknippor rasslar. Vårt småprat om väder, andra fängelser jag besökt och säkerhetsrutiner är det enda som hörs. Kallprat. Längs väggarna löper muralmålningar. De luktar sjuttioal: lekande barn, regnbågar i flagnad akrylfärg. Några vita moln mot blå bakgrund på cementväggen. Vårdarna vet inte hur gamla konstverken är, de har slutat se dem (Palmkvist 2012).

Journalisten målar först upp bilden och känslan för besökaren av den höga säkerheten, för att sedan kontrastera detta genom att belysa ett annat kriminalpolitiskt synsätt från 1970-talet då väggarna var målade med färgglada målningar från livet utanför anstalten. Att färgen har flagnat, och kriminalvårdarna slutat se målningarna, visar hur författaren menar att det var en annan tid vars synsätt nu är åsidosatt av en annan diskurs. Motdiskursen kan därför även läsas som att den vill dels tydliggöra denna förändring, och motsätta sig den på det sättet artiklarna beskriver dagens situation med Fenixavdelningarna.

I en intervju som lyfter fram en fånges egna beskrivningar om motståndet mot säkerhetsdiskursen så kan vi se det Goffman (2011) talar om angående om en person med stigma förkastar eller antar ”de normalas” bild av sig själv med negativa egenskaper. Fången tycks ha accepterat bilden av att fångarna ska vara inlåsta och straffas, eftersom han säger att ”*han kan förstå*” att folk vill ha det så. Stigmat kan ses som så starkt att fången har övertagit denna syn och utgår från den som ”en sanning” inom denna diskurs. Han tycks också stämma in på synen om fångarna som ”farliga” då han argumenterar att de dömda kan bli ”*värre*” än hur de var när de kom till fängelset:

Folk vill ha brottslingar inlåsta på bröd och vatten, det kan jag förstå, men de vill väl inte ha dömda som är värre än de var när de gick in. Det här föder hat – vill de skapa en supersjuk samhällshatare? (Palmkvist 2012).

Även om artikelförfattaren vill lyfta fram en fånges egen syn på den höga säkerheten och hur han motsätter sig den, så övertar han den rådande diskursens bild om sig själv. Eftersom normen är så stark, och fången kan ses som en stark avvikare från den normale ”hederlige” medborgaren, tenderar den stigmatiserade individen hålla med i föreställningarna och värderingarna som ”de normala” har om honom. Fångens uttalande påvisar också hans egen upplevelse av vad konsekvenserna blir av att hållas som fånge i den miljö som råder på Fenixavdelningarna, vilket även följande citat påvisar:

Sen har vi en motionscykel och ett...vad heter det...motionsband. Jag kommer inte ihåg vad saker heter längre. Man pratar inte med vanliga människor. Man pratar liksom inte alls, så hjärnan stängs av (Palmkvist 2012).

I detta citat kan vi se hur artikelförfattaren belyser att fången inte längre hittar ord vilket enligt honom är en konsekvens av att ”*man pratar liksom inte alls*”. Genom detta framstår det att fångens upplevelse av att sitta på Fenixavdelningen är att det är en form av isolering. Asplund (1987) menar att denna reaktion är ett tecken på att människan är en responsiv varelse och att social responsivitet är ett mänskligt grundläggande behov. Asplund förklarar hur isolering bygger på att förvägra individen social responsivitet vilket vi kan se är fångens upplevelse av vistelsen på Fenixavdelningen när han säger ”*Jag kommer inte ihåg vad saker heter längre. Man pratar inte med vanliga människor*”. Asplund menar därmed att denna metod kan användas för att tillintetgöra individen, vilket ovanstående citat visar då fången säger att ”*hjärnan stängs av*”, för utan social stimulans blir isoleringen ett straff i sig. Detta visar även tidigare forskning från ”supermax”-fängelser (Haney 2003) samt Smiths (2006) danska forskning från Skandinaviska fängelser.

Följande text målar upp en tydlig motdiskurs mot säkerheten då den i detalj beskriver hur fångar drabbas på olika personliga sätt av att säkerhetsdiskursen är så tydlig inne på anstalten. Genom att artikelförfattaren, som själv är en tidigare Fenixplacerad, berättar en sorggripande historia kan läsaren beröras och känna medlidande med fångarna;

Jag satt med en vän på Hall vars pappa fick en diagnos att han var obotligt sjuk i cancer och inte hade långt kvar att leva. Min vän skrev då en anhållan att få ge sin pappa en sista kram och bifogade en kopia av läkarnas utsago om pappans hälsotillstånd. Men trots det fick han inte ge sin pappa en sista kram innan han skulle dö utan svaret blev att kramen avsågs med motiveringen ”säkerhetsskäl”. Då får man inte glömma bort att den sjuka pappan måste gå igenom två stycken säkerhetskontroller på väg in till Hall. En vid centralvakten och sen ytterligare en innan han går in på Fenixavdelningen (Kitutu 2013).

Författaren beskriver det som att pappan var ”*obotligt sjuk*”, att han ville ge sin pappa en ”*sista kram*” och att ”*kramen avsågs*” för att visa hur inhumant det är att avslå en kram när

någon är så pass sjuk och döende. Han skriver att *"trots det fick han inte ge sin pappa en sista kram innan han skulle dö"* för att visa på att restriktionerna av beröringsförbud inte gör några undantag. Detta kan ses som att det förstärker känslan av isolering för fångarna. Citatet visar att författaren menar att säkerhetsdiskursen således är överdriven, eftersom fångarna inte får ge en dödssjuk pappa en sista kram. Vi kan se att denna motdiskurs som syns i artiklar berättar hur den påverkar fångar negativt utifrån deras egna berättelser och upplevelser. I och med att fången nekas att få ge sin pappa en sista kram kan det ses som att fången nekas sina grundläggande mänskliga behov för en positiv hälsoutveckling enligt Maslows behovstrappa. Att inte få beröra och ha social närhet ses då av fångarna som att de är isolerade från omvärlden, och att vistelsen på Fenixavdelningarna blir ett typ av extra straff. Forskning om isoleringsskador (Smith 2006) visar att individer, många år efter att isolering har hävts, fortfarande kan lida av men från isoleringen.

Det man kan se som centralt i denna motdiskurs är att artikelförfattarna använder sig av en viss skrivteknik, som att låta fångarna tala fritt om deras egna upplevelser, för att lyfta fram fångarna som mänskliga individer och på så sätt lyfta fram ett mer humant sätt att se på fången än övriga diskurser. De motsätter sig den socialt konstruerade bilden av sig själva som farliga, och avvisar således den stigmatiserade bilden av sig själva. Detta bildar därmed en tydlig motdiskurs där fångarna antingen motsätter sig bilden av sig själva som farliga, eller accepterar och instämmer i de värderingarna, även om de kritiserar den höga säkerheten. Motdiskurserna vill förmedla bilden av fången på Fenixavdelningarna som en människa, för att visa det inhumana i att ha avdelningar med så omfattande restriktioner och hög säkerhet. I artiklarna där fångarna själv får återge deras upplevelser så målas en tydlig motdiskurs mot isoleringen upp, eftersom den vill påvisa att det är ett inhumant sätt att förvara människor på eftersom de uppvisar negativa effekter av denna, och beskriver det på det sättet.

Motdiskursen som kritiserar isoleringen ställs därför i motsättning till både diskursen om Fenixfången som farlig och psykiskt störd, mot säkerhetsdiskursen och framför allt de professionellas diskurs som legitimerar avdelningarna genom sin överordnade position.

5. Slutsats och diskussion

Syftet med denna studie var att undersöka hur Fenixavdelningarna och Fenixplacerade särskiljs och beskrivs som annorlunda från övriga fängelset och fångar inom den kriminalpolitiska diskursen. Syftet var även att finna svar på hur Fenixavdelningarna legitimeras inom den kriminalpolitiska diskursen. Utifrån denna studie kan vi således dra slutsatsen om att olika kriminalpolitiska diskurser existerar samtidigt, men en är överordnad och representerar den dominerande synen. De hänger ihop på så sätt att den övergripande diskursen om Fenixfången som så pass avvikande, ”farlig” och ”psykopatisk” är så stark att den styr kriminalpolitiken, vilket i sig legitimerar Fenixavdelningarnas införande och existens. Den stigmatiserande synen på den Fenixplacerade som ”farlig” tycks inte ifrågasättas inom den dominerande diskursen. Den dominerande diskursen sätter ramarna för diskursen om behovet av förhöjd säkerhet, samt påverkar även de professionellas diskurs. De två senare förhåller sig inomdiskursivt till den dominerande som kan ses som överordnad alla de andra diskurserna. Sedan kan vi konstatera att det finns en motdiskurs och inom den vill man belysa den humanistiska synen på fången som en människa i behov av sociala relationer och mänsklig beröring, vilket innebär att fången tycks skadas psykiskt av att vara placerad på avdelningarna. Denna hierarkiska diskursordning skapar villkoren för ”sanningen” inom den kriminalpolitiska diskursen, genom att använda och reproducera dessa språkliga regelbundenheter.

Vi kan se att normaliserande hierarkiska omdömen om de Fenixplacerade omskrivs via media och politiska makthavare och att Kriminalvården befäster dessa bilder när de uttalar sig i media och i förhållande till andra professionella. Journalister bidrar till att befästa den dominerande diskursen på sättet som de bygger upp artiklar lingvistiskt och hur de omskriver fångarna och behovet av avdelningarna. Vi kan se att diskurserna reproduceras och cirkulerar mellan media-institutioner-vetenskaper. Även Justitieombudsmannen, som skall vara en myndighet som skall belysa missförhållanden och påtala rättigheter, bidrar genom sina rapporters språkliga och diskursiva uppbyggnad till att legitimera Fenixavdelningarnas restriktioner. Detta reproducerande av diskursen blir en ”sanning” om verkligheten inom den kriminalpolitiska diskussionen, som tillåts definieras utifrån de överordnades synsätt. Även tidigare forskning från USA om liknande avdelningar, samt forskning från den svenska kontexten berör att detta system av differentiering särskiljer och avskiljer en viss grupp av fångar inom fängelsesystemet. De blir klassade som ett säkerhetshot, antingen utifrån deras psykiska tillstånd, deras påstådda farlighet eller antagandet om deras benägenhet att fortsätta

begå brott på anstalterna. Dessa fångar drabbas därigenom av hårdare restriktioner och en typ av isolering under strafftiden.

Vi drar således slutsatsen att den dominerande diskursen formeras genom språkliga regelbundenheter, som via media och institutioner reproduceras och befasts. Vi kan därigenom konstatera att i denna diskursproduktion blir Fenixfångarna gruppen inom fängelset som anses vara ”samhällsfarliga” och ”psykopater”. Men eftersom motdiskursen visar en helt annan bild än den dominerande visar det att den dominerande bilden av fångarna är socialt konstruerad. Den visar att den är socialt konstruerad efter den rådande maktordningen då motdiskursen visar att det finns fler än ett synsätt än det dominerande. Denna sociala konstruktion sker genom en uppdelning mellan ”vi och ”dem” och ”de normala” och ”de avvikande”. De avvikande från samhällsnormen drabbas av en stigmatiseringsprocess där de tillskrivs negativa karaktärsdrag. De beskrivs även som avvikande från den stora gruppen fångar inom fängelsesystemet, och därigenom kan de även särskiljas under strafftiden. Den process som verkar kan liknas vid Foucaults beskrivning av den historiska synen på ”dåren” som blir ”rituellt pestsmittad” av samhället, och legitimerar därigenom en särskild typ av inlåsning av dessa stigmatiserade individer, som en form av social kontroll. Det kan därigenom ses som att diskursen om Fenixfången är socialt konstruerad för att legitimera införandet av Fenixavdelningarna och därigenom ”hårdare tag” inom kriminalpolitiken, och innebär därigenom en förskjutning i synen på fången och straffet.

5.1. Disciplineringen

Metaforen i sagan om fågeln Fenix som bränner sig själv på bål för att återuppstå i en ny och bättre skepnad som fått döpa avdelningarna, och resultatet av analysen från motdiskursen utifrån Faircloughs tredje dimension om den sociala kontexten, gör att vi tycker oss se att symboliken i Fenixberättelsen liknar den amerikanska Philadelphia-modellens form av isolering. Fången ska härdas och genomgå en svår prövning för att bli bättre människa i Philadelphia-modellen, likt sägnen om Fenixfågeln. Att döpa säkerhetsavdelningar till Fenixavdelningar gör att Kriminalvården kan, enligt Foucaults teorier, ses knyta an till en gammal konservativ religiös tradition med en fångvårdssyn som innebär omvändelse genom korrektion, att fången skall genomgå ”skärselden” för att finna botgörelse. Detta menar vi kan tyda på en återgång till den gamla tidens fångvård som innebar att straffa kroppen, medvetandet och sinnet, istället för att behandla och återanpassa.

Om man ser till motdiskursen så uppfattas beröringsförbudet och isoleringen av fångarna som ett typ av kroppsstraff, som även innebär en kraftig psykisk påfrestning. Forskning om isoleringens skadeverkningar visar, och om man ser till människans grundläggande sociala behov, att isolering är skadligt för människan. Fångarna kan få långtgående biverkningar och bli kontaktstörda, samt att minnet och hjärnans kapacitet kan påverkas. Isoleringen kan leda till bestående svårigheter att hantera sociala kontakter och relationer en ökad sårbarhet inför nya svåra situationer i livet. Att inte få beröra nära anhöriga som sin fru, barn eller föräldrar kan förstärka känslan av total isolering, och Fenixvistelsen fräntar således fången en av människans mest grundläggande behov för en hälsosam livsutveckling. Fenixavdelningarna isolering kan därmed konstatera innebära både ett slags straff mot kroppen, men även mot människans psyke. På avdelningarna kan det betraktas som att det utövas en form av psykisk tortyr mot fångarna, med hänvisning till diskursen om behovet av hög säkerhet.

Fenixavdelningarna kan ses som en återgång till den gamla tidens kroppsstraff, som Foucault (2003) beskriver i sin historiska genomgången om fängelsets födelse som allomfattande straffsystem. Fenixavdelningarna skiljer sig på så sätt från övriga fängelset, som har till uppgift att skapa produktiv makt och lydiga arbetare i produktionen, och vi menar att eftersom det till synes endast är den disciplinära maktens mekanismer som utövas på avdelningarna. Fängelsesystemet verkar fortfarande mot kroppen som lider av dess metoder, vilket kan vara i form av avstängning från fysisk samvaro och isolering. Våldet som utövades i den gamla tidens straffsystem verkar således fortfarande mot fången, men med mindre intensitet. Vi menar att straffet som utövar ett straff över kroppen finns således kvar som bokensats i det moderna rättsväsendet, men i ett till synes okroppsligt straffsystem, som även Foucault (2003) belyser. Förändringen och förskjutningen i kriminalpolitiken, från en humanistisk syn på att fången kan rehabiliteras och återanpassas för att bli en medborgare som alla andra, har förbytts i en syn på att en särskild grupp fångar, de som placeras på Fenixavdelningarna, inte är möjliga att återanpassa och därför ska de placeras på särskilda avdelningar. Där uppfattar de själva straffets utövande som ett typ av ”extra straff” utöver frihetsberövandet i sig under fängelsetiden.

Medias beskrivningar av, och reproducerandet av diskursen om fångarna som blir de Fenixplacerade, blir den moderna tidens ”torg” där den offentliga avrättningen tidigare ägde inför allas ögon för att avskräcka människor från att begå brott. Syftet med kroppsstraffet på torget var att skrämja befolkningen till lydnad, på samma sätt kan man se på medias roll i dagens samhälle. Inför allas ögon misskrediteras ”brottslingens” karaktär och media målar

upp honom som allas fiende och ”farlig”. Genom medias artiklar blir de Fenixplacerades namn ”brännmärkt” i en stigmatiseringsprocess, likt den historiska uppkomsten i den gamla tidens Grekland där brännmärkningen angav om personen var slav, brottsling eller förrädare. Genom detta blev personen utstött och ”de vanliga” medborgarna uppmanades undvika denna individ. Idag kan vi se samma process, via media så visar man upp bilden av hur illa det går för brottslingen, och på vilket hårt sätt de sedan straffas för att ha avvikit från rådande samhällsnormen. Media ”avrättar” i och med detta fången offentligt genom att avhumanisera honom inför allas ögon i deras artiklar.

5.2. Det sociala arbetet

Utifrån dessa diskurser och slutsatser är det intressant att diskutera Kriminalvårdens egna mål, vilket enligt Kriminalvårdslagen är att straffets skall utformas för att främja fångens anpassning i samhället, och att skadliga följder av frihetsberövandet skall motverkas. Det är även formulerat i lagtext att varje intagen skall bemötas med respekt för sitt människovärde och särskilda svårigheter under strafftiden. Denna målbeskrivning för straffets verkställande tycks inte uppfyllas eller beröra Fenixavdelningarna efter vår analys vars slutsats är att den kriminalpolitiska diskursen har förändrats i och med införandet av avdelningarna. Målen kontrasteras av villkoren, miljön och de lagar som råder på avdelningarna. Fångarna sorteras ut inom fängelsesystemet som så pass avvikande att avdelningarna inte jobbar efter de övergripande målen. Även i lagtext är det formulerat som att särskilda regler för denna typ av avskildhet råder, som motiveras av det säkerhetspolitiska synsättet. Tal om krav och behov av ”hög säkerhet” har således överordnats behandlingsmålen och de humana värden som annars sägs styra Kriminalvårdens verkställande av strafftiden. Beröringsförbudet i sig belyser detta då det upplevs av fångarna som att detta är en stor påfrestning utöver den redan rådande isoleringen.

Utefter Faircloughs tredje dimension vill vi belysa det sociala arbetets villkor och målsättningar, som är att skapa jämlika samhällsvillkor utifrån en demokratisk och solidarisk grund baserat på respekt för individens integritet. Dimensionen har analyserats för att belysa den ojämlikhet som tycks råda i samhället och fängelsesystemet rörande denna grupp fångar. Det är relevant utifrån ett brukarperspektiv eftersom socialtjänsten ansvarar för individens försörjning och boendesituation även under strafftiden, och framför allt när den tidigare intagne kommer ut till frivården och skall återanpassas till samhället. Brukarperspektivet inom socialt arbete innebär att de som omfattas av socialtjänstens insatser, alltså brukarna, själva får definiera deras behov och metoder som är anpassade efter behoven. Brukarnas

önskemål, kunskaper och erfarenheter ska stå i centrum för verksamheten för att kunna jobba gemensamt mot målen (Börjeson 2010). För att det är till socialtjänstens olika verksamheter som tidigare fångar kommer för att söka ekonomiskt stöd eller för att ingå i behandling. Om den disciplinära maktens mekanismer råder på avdelningarna så kan det ses som att denna grupp brukare underordnas i samhället, vilket kan innebära en beständig ojämlikhet i levnadsvillkor för denna grupp, och skadeverkningarna av isoleringen kan försvåra återanpassningen. Det nyliberala synsättet som dominerar den kriminalpolitiska politiken står därmed i konflikt med det sociala arbetets mål om att skapa jämlika levnadsförhållanden.

Fenixavdelningarna legitimeras genom den rådande kriminalpolitiska diskursen om Fenixfången som ”farlig”, och den inomdiskursiva säkerhetsdiskursen samt de professionellas diskurs. Utifrån den nyliberala kriminalpolitiska diskursen, hur den reproduceras i rådande maktordning och institutioner, samt utefter de konsekvenserna inom fängelsesystemet, på Fenixavdelningarna och för de fångar som placeras där, så vill vi argumentera för att denna förskjutning inom kriminalpolitiken leder till en stigmatisering och således en exkludering utifrån en differentieringsprocess i samhället. Denna exkludering skapar en över- och underordning av grupper i samhället, där de underordnades upplevelser, röster och villkor inte beaktas. De underordnades villkor är ojämlika de överordnades, och de underordnade grupperna utsätts för disciplinära åtgärder som kan leda till begränsade livsmöjligheter och långtgående skador för hälsan. Därför vill denna uppsats belysa denna ojämlikhet för att den skapar ramar för sociala arbetets villkor och påverkar dess praktik. Vi vill belysa detta för att kunna jobba för jämlika villkor i samhället utifrån det sociala arbetets målformuleringar. För att kunna arbeta för jämlika villkor bör därför Fenixavdelningarna avskaffas.

Framtida forskning inom detta fält skulle kunna beröra fångarnas upplevelser av tiden på Fenixavdelningarna och hur de påverkats efter avslutat straff utifrån de teorier som presenterats om isoleringens skadeverkningar. Detta skulle kunna göras genom kvalitativa intervjuer med de tidigare intagna, för att se till de områden där socialtjänsten skulle kunna stärka stödet för dessa individer för att de ska kunna återanpassas till samhället och ges jämlika villkor.

Referenslista

- Asplund, Johan (1987). *Det sociala livets elementära former*. Göteborg: Korpen
- Butler, Daniel, Griffin, Hayden & Johnson, Wesley (2012) *What Makes You the "Worst of the Worst?" An Examination of State Policies Defining Supermaximum Confinement*. Criminal Justice Policy Review 2013 24: 676 originally published online 18 November 2012.
<http://cjp.sagepub.com/content/24/6/676.full.pdf+html> (Hämtad: 2014-12-03)
- Börjeson, Bengt (2010). *Att förstår socialt arbete*. Malmö: Liber
- De los Reyes, Paulina, De los Reyes, Paulina, Molina, Irene & Mulinari, Diana (2012). *Maktens (o)lika förklädnader: kön, klass & etnicitet i det postkoloniala Sverige : en festskrift till Wuokko Knocke*. [Ny utg.] Stockholm: Atlas
- Dillon Wooten, Sandra (1999). *Att beröra kroppen och nå själen: hur beröring påverkar oss människor*. Sala: Astarte
- Fejes, Andreas & Thornberg, Robert (red.) (2009). *Handbok i kvalitativ analys*. 1. uppl. Stockholm: Liber
- Foucault, Michel (1993). *Diskursens ordning: installationsföreläsning vid Collège de France den 2 december 1970*. Stockholm: B. Östlings bokförl. Symposion
- Foucault, Michel (2003). *Övervakning och straff: fängelsets födelse*. Lund: Arkiv
- Goffman, Erving (2011). *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. 3. uppl. Stockholm: Norstedt
- Haney, Craig (2003) *Mental health issues in long-term solitary and "supermax"*. Crime & Delinquency, Vol 49. No. 1, January 2003 124-156.
<http://cad.sagepub.com/content/49/1/124.full.pdf+html> (Hämtad: 2014-12-03)
- Hörnqvist, Magnus (2007), *The Organised Nature of Power. On Productive and Repressive Interventions Based on Considerations of Risk and Need*, PhD Thesis, Stockholms universitet: Kriminologiska institutionen
- Jerlang, Espen (red.) (2008). *Utvecklingspsykologiska teorier: en introduktion*. 5., [utök. och rev.] uppl. Stockholm: Liber
- Jonsson, Stefan (2005). *Världen i vitögat: tre essäer om västerländsk kultur*. Stockholm: Norstedt
- Nilsson, Roddy (2008). *Foucault: en introduktion*. Malmö: Égalité
- Said, Edward W. (1993). *Orientalism*. Stockholm: Ordfront
- Scharff Smith, Peter. (2006): *The effects of solitary confinement on prison inmates: A brief history and review of the literature*. I: Michael Tonny (ed.), Crime and Justice 2006: Vol. 34.
<http://www.jstor.org/stable/pdfplus/10.1086/500626.pdf?acceptTC=true&jpdConfirm=true>

(Hämtad: 2014-12-03)

Tham, Henrik (1996). *Från behandling till straffvärde: kriminalpolitik i en förändrad välfärdsstat*. Stockholm: Univ., Kriminologiska institutionen

Wacquant, Loïc J. D. (2004). *Fattigdomens fängelser*. Eslöv: B. Östlings bokförl. Symposion

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000). *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

Lagar och propositioner

Justitieutskottet betänkande 1979/80:34 http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/med-anledning-av-propositionen_G301JuU34/?html=true (Hämtad: 2014-12-03)

Kriminalvårdslagen 1974:203

Proposition 2009/10:135

Socialtjänstlagen 2001:453

SOU-utredningar

SOU 1974:4 Avskildhet och gemenskap i kriminalvård

<http://data.riksdagen.se/dokument/FY034>

SOU 2005:6 Säkert inlåst <http://www.regeringen.se/content/1/c6/03/85/37/cac9a562.pdf>

SOU 2005:54 Framtidens kriminalvård <http://www.regeringen.se/sb/d/5073/a/46071>

JO-protokoll

Justitieombudsmannen (2013) Protokoll fört vid inspektion av Kriminalvården, anstalten Kumla, den 13-15 februari 2013 Dnr: 771

<http://www.jo.se/Global/Inspektionsprotokoll/Inspektionsprotokoll%20771-2013.pdf>

(Hämtad: 2014-11-06)

Justitieombudsmannen (2013) Protokoll fört vid inspektion av Kriminalvården, anstalten Hall, den 12-14 november 2013 Dnr: 6113

<http://www.jo.se/Global/Inspektionsprotokoll/Inspektionsprotokoll%206113-2013.pdf>

(Hämtad: 2014-11-06)

Justitieombudsmannen (2013) Protokoll fört vid inspektion av Kriminalvården, anstalten Saltvik, den 3-4 april 2013 Dnr: 1844

<http://www.jo.se/Global/Inspektionsprotokoll/Inspektionsprotokoll%201844-2013.pdf>

(Hämtad: 2014-11-06)

Tidningsartiklar

Berglund, Stina (2014) Svenska superfängelser kan bryta mot lagen. *ETC*, 8 maj

<http://www.etc.se/inrikes/svenska-superfangelser-kan-bryta-mot-lagen> (Hämtad: 2014-11-06)

Divinyu, Sandra & Hankins, Markus (2014) Bandidospresidenten varnas efter utbrott.

Expressen, 24 mars <http://www.expressen.se/gt/bandidospresidenten-varnas-efter-utbrott/>

(Hämtad: 2014-11-06)

Drevfjäll, Ludvig & Eriksson, Martin (2013) Tungt kriminella gör uppror på fängelserna.

Expressen, 14 november <http://www.expressen.se/nyheter/tungt-kriminella-gor-uppror-pa-fangelserna/> (Hämtad 2014-11-06)

Kitutu, Geoffrey (2012) Frustration i bunkern. *Filen*, 12 augusti

<http://tidningenfilen.se/frustration-i-bunkern> (Hämtad: 2014-11-06)

Palmkvist, Joakim (2012) Härifrån ska ingen rymma. *Sydsvenskan*, 9 december

<http://www.sydsvenskan.se/sverige/harifran-ska-ingen-rymma/> (Hämtad: 2014-11-06)

Nilsson, Rocard A R (2012) Superfängelset. *Magasinet paragraph*, 3 september 2012

<http://www.magasinetparagraf.se/ricard-a-r-nilsson-blogg/superfangelset> (Hämtad: 2014-11-06)

Stengård, Mikael (2010) Dyra superbunkrarna står tomma. *Aftonbladet*, 22 januari

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article12103237.ab> (Hämtad 2014-11-06)

Sjölund, Jull (2009) Fångar i superbunkern. *Aftonbladet*, 14 augusti

<http://www.aftonbladet.se/nyheter/article11958789.ab> (Hämtad: 2014-11-06)

Jönsson, Torgny (2012) ”Superfängelserna” ett politisk fiasko. *Aftonbladet*, 12 augusti

<http://www.aftonbladet.se/debatt/debattammen/brottochstraff/article15251216.ab> (Hämtad: 2014-11-06)